

Anarchia

Errico Malatesta

1891

1.

Az anarchia szó görög eredetű, s szó szerint annyit jelent: *uralom nélkül*, vagyis egy olyan állapotot jelöl, melyben az emberek intézményesített hatalom, állam nélkül élnek.

Az anarchia szót azelőtt általában a rendetlenség és zűrzavar értelmében használták. A helyzet akkor változott, amikor egy egész tudományos iskola kezdte az anarchiát lehetségesnek és üdvösnek tartani, s egy olyan párt tűzte céljául, mely korunk társadalmi küzdelmeinek egyik legjelentősebb szereplőjévé vált. A tájékozatlanok számára a szó még ma is káoszt jelent, és az anarchizmus politikai ellenfelei is igyekeznek jelentését eltorzítani.

Nem kívánunk filológiai vitákba bocsátkozni, annál is inkább, mivel a kérdés történelmi és nem filológiai jellegű. Az általánosan elfogadott értelmezés a szó valódi, etimológiai jelentéséhez igazodik: mindazonáltal már ez a jelentés is másodlagos és ahhoz az előítéllethez kapcsolódik, mely szerint a kormányzat a társadalmi élet elengedhetetlen eleme, tehát a kormányzat nélküli társadalom

Errico Malatesta
Anarchia
1891

Fordította Náday Judit.

a káosz állapotába süllyedne, felőrölné az emberek féktelen önzése és vak indulatai.

Nem nehéz megmagyarázni, miért él ez az előítélet s miképpen befolyásolja az anarchia szó közkeletű értelmezését. Az ember a többi élőlényhez hasonlóan alkalmazkodik s idomul életkörülményeihez, hogy aztán tovább örökítse felvett szokásait. Így, amikor a rabságban született és felnövekedett szolganemzedékek leszármazottai végre gondolkodni kezdtek, azt hitték, hogy a szolgaság az élet tartozéka, a szabadság pedig elképzelhetetlennek tűnt számukra. Így volt ez a dolgos emberekkel: munkájuk, azaz kenyérük évszázadokon keresztül az urak jószándékától függött, emberemlékezet óta a föld és a tőke tulajdonosainak kiszolgáltatva éltek, s mivel nem lehetett másképp, hát megszokták, s végtére elhitték, hogy valóban az úr a kenyéradójuk; ezért merült föl bennük a kérdés: mi lenne a világból, ha nem volnának urak?

Mint az az ember, aki születésétől fogva megkötözött lábakkal él, de azért megtanul járni úgy-ahogy, meglehet, hogy ügyességét a lábait béklyóba verő, izomerejét kiszívó köteleknek fogja tulajdonítani.

Ha a megrögzött szokásokhoz még hozzávesszük, hogy mire tanítja a népet az uraság, a pap, a tanár s mindazok, akiknek jól felfogott érdekében áll az urak és a kormányzat hatalmának szükségességéről prédikálni; ha meggondoljuk, hogy rajtuk kívül ott van még a bíró és a rendőr, szorgos munkával igyekeztén elhallgatni azokat, akik esetleg másképp gondolnák, sőt nem átallnák ezt még ki is mondani, akkor nem lesz nehéz megértenünk, miképpen vert gyökeret a munkástömegek kiműveletlen elméjében a balga hit, hogy az urak s a kormányzat nélkül a világ összedőlne.

Gondoljuk csak el, hogyha mesebeli megkötözött lábú emberünkhöz kijönne az orvos és ezernyi kitalált esettel példálózva

elmagarázná neki, hogy lehetlenség a lábairól a kötelet levenni, mert anélkül megbénulna, mi több, menten elpusztulna, akkor emberünk foggal-körömmel ragaszkodna e béklyóhoz, és ellenségnek tartana mindenkit, aki megpróbálná leoldani róla.

Így, mióta általánossá vált az a felfogás, hogy az államra feltétlenül szükség van, hogy kormányzat nélkül felbomlana a rend és úrrá lenne a zűrzavar, azóta mindenki számára természetes és logikus, hogy az anarchia, mely meg akarja szüntetni a kormányzatot, csakis a káoszt jelentheti. A jelenség nem áll példa nélkül az írott történelemben. Azokban a korokban és azokban az országokban, ahol az egyszemélyi hatalomban (a monarchiában) hitt a nép, a köztársaság szó - mely a sokak hatalmát jelenti - a fejetlenség és összevisszaság értelmében volt használatos, s a népnyelvben mindmáig megőrizte ezt a jelentését, szinte kivétel nélkül minden országban.

Változtassuk meg az emberek véleményét, győzzük meg őket, hogy a kormányzat nemcsak fölösleges, hanem egyenesen káros, s az anarchia szó, a kormányzatnélküliség eszméje mindenki számára egyet fog jelenteni: természetes rendet, az emberi szükségletek és érdekek egységét, s a testvéri együttműködésen belül tökéletes szabadságot.

Éppen ezért tévednek azok, akik azt mondják, hogy az anarchisták rosszul választottak nevet, mert a tömegek félreértik és hamisan értelmezik. A világ a rossz és nem a szó: és mindazok a nehézségek, amikkel az anarchisták tanaik hirdetésekor szembekerülnek, nem az általuk választott névből fakad, hanem abból, hogy felfogásuk ellenkezik a kormányzat, vagyis az állam feladatáról alkotott megrögzött előítéletekkel.

Mielőtt továbbmennénk, helyénvaló lenne végre tisztázni, mit is jelent a szó: állam - mely véleményünk szerint minden félreértés

legfőbb forrása.

Az anarchisták s köztük e sorok írója számára az állam mindig a politikai, törvényhozói, bírói, katonai és pénzügyi intézmények összességét jelentette és jelenti ma is. Azon intézményekről van szó, amelyek megfosztják az embert saját ügyeinek irányításától, viselkedésének szabályozásától, az önmagáért viselt felelősségtől, másra bízván mindezeket a feladatokat, olyanokra, akiket a bitorolt vagy a rájuk ruházott hatalom feljogosít arra, hogy minden ügyben, mindenki fölött törvénykezzenek és az embereket e törvények betartására kényszerítsék, ha szükséges, akár a kollektív erőszak eszközével is.

Az *állam* szó következképp a kormányzatot jelenti, más szóval a személytelen, absztrakt kifejezését mindannak, amit a kormányzat testesít meg: tehát az anarchisták az *állam eltörlésével*, az *állam nélküli társadalom* eszméjével a tekintélyre épülő politikai rendszerombolását és az érdekek összhangján, a társadalmi feladatok önkéntes vállalásán, vagyis a szabadságon és egyenlőségen alapuló társadalom megteremtését hirdetik.

Ám a szónak számos más jelentése is van, s nem egy közülük félreértés forrása. A téves értelmezés veszélye elsősorban azok részéről fenyeget, akik számára alacsony társadalmi helyzetük nem tette lehetővé, hogy megszokják a tudományos nyelv árnyaltságát. Ennél is rosszabb azonban, mikor az állam szót az anarchisták politikai ellenfelei használják, akik rosszhiszeműen nem értelmének tisztázására, hanem összezavarására törekednek.

Az állam szó így gyakran egyfajta társadalomtípusra utal, egy úgynevezett társadalmi egységre, melyet egy adott területen élő emberi közösség alkot, tekintet nélkül tagjainak belső szerveződésére, a közösséget összetartó kapcsolatok jellegére. Az állam szót a társadalom szinonimájaként is szokták használni.

spontán, szabad cselekvésére és nem a hivatalos törekvésekre kell bízunk.

Persze mindebből számos hátrány és nehézség fog adódni, de e problémák megoldódnak és megoldásuk csakis anarchista módszerekkel képzelhető el, vagyis az érdekelt felek közvetlen részvételével, szabad megegyezések útján.

Nem tudjuk, hogy a következő forradalom elhozza-e majd az anarchia és a szocializmus diadalát. Annyi azonban bizonyos, hogy ha az elkövetkezendő forradalomban az úgynevezett kompromisszumos megoldás győzedelmeskedne, az a mi számunkra a vereséget jelentené. Nem mintha mi valaha is hasznosnak tartottuk volna, hogy az emberiséget igába hajtó káros hatalom bármely intézményének életét meghosszabbítsuk.

Adott esetben úgyis olyan befolyással fogunk rendelkezni, ami tükrözi számbeli nagyságunkat, erőnket, szellemi felkészültségünket és állhatatosságunkat. Ha mégis vereséget szenvednénk, munkánk akkor sem volt hiába, hiszen minél szilárdabban akarjuk programunk teljes egészében való megvalósítását, annál közelebb kerülünk a tulajdon és hatalom nélküli új társadalomhoz. Hasznos feladatot teljesítünk, elvégre az emberi fejlődés előrehaladottságát az jelzi, hogy milyen mértékben sikerül háttérbe szorítani a kormányzati hatalmat és a magántulajdont.

S ha ma, megalkuvást nem ismerve, elbukunk, biztosak lehetünk benne, hogy holnap győzni fogunk.

S miután e szóhoz ilyen jelentések kapcsolódnak, a politikai ellenfelek azt hiszik vagy inkább úgy tesznek, mintha azt hinnék, hogy az anarchisták meg akarnak szüntetni minden társadalmi kötelet, minden kollektív tevékenységet és arra ítélik az embert, hogy magányos elszigeteltségben éljen, ami még a szolgásnál is rosszabb.

Az állam szóval egy ország legfelső vezetését is szokták jelölni: a tartományi, illetve a helyi vezetéssel szemben a központi hatalmat. Ezért egyesek azt hiszik, hogy az anarchisták egyszerűen csak területi decentralizációra törekednek a kormányzás elvének megsértése nélkül. Ezek az emberek az anarchizmust a kantonalizmussal és a kommunalizmussal tévesztik össze.

Végül, ha az *államról* beszélünk*, az uralkodó társadalmi feltételekre, életmódra stb. is utalunk. Ezért mondjuk például, hogy a *”munkásság gazdasági helyzetét [state] kell megváltoztatni”*, illetve ide sorolhatók az olyan kiszólások, hogy az anarchista rendszer az egyetlen olyan társadalmi rendszer, mely a *szolidaritás* elvén alapul. Az effajta megfogalmazások első hallásra tán bizarrnak és ellentmondásosnak tűnhetnek, főleg, ha az anarchisták szájából hangzanak el, akik egyébként az állam mint rendszer eltörlésére törekednek.

* ”state”: állam, állapot, helyzet; lefordíthatatlan jelentésazonosság.

Ezért azt javasoljuk, hogy az olyan kifejezéseket, mint az *állam eltörlése*, minél kevesebbet használjuk, helyette mondjuk inkább azt - ez érthetőbb és konkrétabb is -, hogy a *kormányzat eltörlése*.

Értekezésünkben mi is ezt a módszert fogjuk követni.

2.

Arról beszéltünk, hogy az anarchia a kormányzat nélkül felépülő társadalmat jelenti. De vajon lehetséges, illetve kívánatos-e a kormányzat eltörlése, megvalósítható-e egyáltalán belátható időn belül?

Vegyük hát szemügyre ezt a kérdést.

Mi a kormányzat? Az emberek gondolkodását ma, a pozitivisták tudomány minden igyekezete ellenére a szó metafizikai[1] értelmezése uralja, olyannyira, hogy a kormányzatot sokan valamiféle erkölcsi intézménynek tekintik, és olyan, a kormányzati tisztségeket betöltő emberek személyétől független, eleve adott tulajdonságokkal ruházzák fel, mint ésszerűség, igazságosság, jogszerűség. Számukra a kormányzat, illetve egy még ködösebb elképzelés szerint az állam egyfajta elvont erőt testesít meg; a még elvontabb általános érdek képviselője, ő fejezi ki és helyezi szembe az összesség jogait az egyénekével. Ezt a felfogást támogatják mindazok, akik biztosítékokkal bástyázzák körül a kormányzatot, és azt vallják, hogy mindig túl kell élnie a hatalom gyakorlóinak hibáit és botlásait.

A kormányzat számunkra a tekintély elvét jelenti; a kormányzók - a királyok, elnökök, miniszterek, képviselők - pedig azok, akik fel vannak jogosítva arra, hogy *törvényben* szabályozzák az emberek közötti kapcsolatokat; hogy gondoskodjanak e törvények végrehajtásáról; hogy adót vessenek ki és hajtsanak be; hogy katonának sorozzanak; hogy ítéljenek és büntessenek; hogy szabályozzák, ellenőrizzék és szankcionálják a magánszerződéseket; hogy monopolizáljanak gazdasági ágazatokat és közszolgáltatásokat vagy ha úgy tetszik, az egész gazdaságot és minden közszolgáltatást; hogy elősegítsék vagy korlátozzák az árucserét; hogy háborúznak vagy békét kössenek más országok kormányzóival; hogy előjogokat adományozzanak és vegyenek vissza és így tovább, és így tovább. Röviden, a kormányzók azok, akiknek megvannak

társadalom erői a rendelkezésére bocsátatnak? Ha találunk száz okos embert, aki a diktatúrát támogatja, rájövünk, hogy százból száz magát fogja jelölni e pozícióra, vagy legalábbis szeretne közel kerülni a hatalomhoz. Ily módon az lenne a diktátor, akinek sikerülne - bármilyen meggyőződés? is egyébként - a többiek fölé kerekednie. Bizton állíthatjuk, hogy a jelenlegi politikai légkörben a diktátor minden erejét az ellenfeleivel szembeni küzdelem kötné le, s hatalmának védelme közben jótékony homály borulna egykori ingatag elhatározására - ha élt benne ilyen egyáltalán -, hogy társadalmi ismereteket szerezzen.

Vagy tán általános választójog hozná létre a kormányzatot, s így az a többség akaratának többé-kevésbé őszinte kifejezése lenne? Ám ha képtelennek tartjuk a derék választópolgárokat arra, hogy maguk intézzék saját dolgaikat, akkor hogyan hihetjük, hogy a vezetésükre hivatott pástorokat meg tudják majd választani? Miféle politikai mágia folytán kerekedhet ki az ostoba tömegek szavazataiból a zseni megválasztása? És mi lesz a tehetséges kisebbséggel, mely még mindig a társadalom legaktívabb és legradikálisabb részét képezi?

Egyetlen módon oldhatjuk meg a társadalmi problémát mindenki számára kielégítően: ha a forradalommal elsöpörjük mindazokat, akik a társadalmi javakat birtokolják, és mindenki rendelkezésére bocsátjuk azt, ami mindenkié; hagyni fogjuk, hogy az emberek képességei, erői és jószándékai szabadon működjenek, s ekképpen ők gondoskodjanak majd a közösség jólétéről.

Az anarchiáért és a szocializmusért harcolunk, mert meggyőződésünk, hogy az anarchiát és a szocializmust mielőbb meg kell valósítani. Mindez annyit jelent, hogy a forradalmi tettel el kell távolítanunk a kormányzatot, meg kell szüntetnünk a tulajdont; és a közszolgáltatásokat, melyek e vonatkozásban az egész társadalmi életet felölelik, az érdekelt felek és a segíteni akarók

Ha lesznek mérnökök, mozdonyvezetők és más szakemberek, ők majd megszervezik a vasutakat. S ha egy sem akadna, az állam őket sem tudná a semmiből előteremteni.

A forradalom, mely eltörli a kormányzást és a magántulajdont, nem fog olyan erőket életre hívni, melyek nem léteztek már előtte. A forradalom a meglévő erők és képességek előtt nyitja meg a fejlődés útját. A forradalom elsöpör minden olyan osztályt, melynek az az érdeke, hogy a tömegeket állati létbe taszítsa, továbbá megteremti annak lehetőségét, hogy mindenki tehetségének, kedvének és érdekeinek megfelelően cselekedhessék s gyakorolhasson hatást másokra.

Csak így indulhatnak el a tömegek a felemelkedés útján, mert egyedül a szabadság nevelhet szabadságra, mint ahogy dolgozni is csak munka közben tanulhat meg az ember. A kormányzat, feltéve, hogy más rosszat nem tesz, mindig gyávaságra szoktatja az alávetetteket, s miközben elnyomó hatalmát szüntelen fokozza, magát egyre nélkülözhetetlenebbé teszi.

Amellett, ha valaki azt akarná, hogy a kormányzat feladata legyen a tömegek nevelése, s hogy elindítsa őket az anarchia útján, akkor azt is el kellene mondania, hogy milyen alapon s mi módon hozná létre ezt a kormányzatot.

Tán a legjobbak diktatúrájaként képzeljük el? De hát kik a legjobbak? S ki hivatott arra, hogy eme értékeket felfedje bennük? A többség általában megrögzött előítéleteket követ, s olyan eszméket, álláspontokat vall magáénak, melyeket a tehetséges kisebbség már rég maga mögött hagyott. Ám amikor e kisebbség tagjai egytől egyig azt hiszik, hogy nekik van igazuk, s bizonyos kérdésekben mindegyiküknek igaza is lehet, amikor csak a jövő döntheti el, hogy a vitában álló felek közül melyik állt a jó oldalon, akkor ki és milyen alapon fogja kiválasztani azt az egyet, akinek a

az eszközeik ahhoz - kinek többé, kinek kevésbé -, hogy saját akaratuk érvényesítése végett mozgásba hozzák a társadalom erejét, azaz a közösség egészségének fizikai, szellemi, gazdasági képességeit

De mégis, mi indokolja a kormányzat létezését? Miért mondanak le szabadságukról és alkotókészségükről az emberek és ruházzák át néhány kiváltságosra? Miért teszik képessé őket arra, hogy kényükre-kedvükre használják a közösség erejét? Tán oly különleges tehetséggel vannak megáldva, hogy elég megcsillantani tudásukat és máris mindenki elhiszi, hogy hivatva vannak emberek ezreinek nevében fellépni és képviselni érdekeiket, mindenkiét, az érintettekénél is hatékonyabban? Egy kis okoskodástól már oly tévedhetetlenek és feddhetetlenek, hogy a közösség tudásukra és jószándékukra bízhatja sorsát?

S még ha létezne is határtalan jószág és határtalan tudás, s feltételeznénk azt - amire még nem volt példa a történelemben -, hogy a kormányzati hatalmat mindannyiunk közül a legrátermettebbek és a legderekabbak birtokolják - vajon kormányzati hivataluk elősegítené-e magasztos képességeik kibontakoztatását? Vagy inkább gúzsba kötné és semmivé foszlattá azt a kormányzókra háruló rengeteg, tőlük sokszor oly idegen kötelességet, s mindenekelőtt azt a legfőbb feladatot, hogy erejüket hatalmuk megőrzésére és híveik felemelésére tékozzák, meg arra, hogy féken tartsák az elégedetlenkedőket és leverjék a lázadókat?

Továbbmenve, bármilyen jók vagy rosszak, okosak vagy buták is legyenek a kormányzók, mégis, ki emeli őket magasztos tisztességükbe? Tán hódítás, háború vagy forradalom ülteti őket mások nyakába? Ám ha így van, mi biztosít arról, hogy a közérdek vezérli szándékukat? Mert ez esetben csupán hatalomátvételtől van szó, s ha a vesztesek elégedetlenek, nem marad más számukra, minthogy erőszakkal rázzák le az igát. S vajon kit képviselnek,

egy osztályt vagy pártot? Ha így van, az osztály vagy a párt érdekei és eszméi biztosan győzni fognak, a többség akarata pedig feláldoztatik. Vagy tán általános választójog alapján emelik őket hatalomra? Mert akkor minden a számokon múlik és semmi az éssen, igazságosságon és képességen. Azt választják meg, aki a legügyesebben tudja becsapni a népet: a kisebbséget pedig, mely akár a közösség fele is lehet egyet levéve, feláldozzák. Megfelelnek róla, hogy a tapasztalatok szerint lehetetlen olyan választói gépezetet kiagyalni, melyben a sikeres jelöltek legalább a többség érdekeit megfelelően képviselnék.

3.

A kormányzat létezését már számos és sokféle elmélet próbálta megmagyarázni és igazolni. A legtöbb - ha nem is vallja be - azon az előítéleten alapul, hogy az embereket egy külső és fölébük rendelt tekintéllyel kell egymás érdekeinek tiszteletben tartására kényszeríteni, s hogy e tekintély magatartási szabályok előírásával és kikényszerítésével oldja fel az érdekellentéteket és éri el, hogy az emberek a lehető legkisebb áldozatok árán minél boldogabbak legyenek.

A tekintélyelv hívei azt kérdezik: ha az emberek érdekei, céljai és törekvései ellentétesek egymással, sőt az egész társadaloméval is, akkor kinek áll jogában és hatalmában őket egymás érdekeinek tiszteletben tartására kötelezni? Ki lesz képes megvédeni a közérdeket az egyén támadásaitól? Azt mondják, szabadságunkat mások szabadsága korlátozza; de ki fogja megállapítani és ellenőrizni e korlátokat? Az emberi érdekek és törekvések természetes különbözőségei teszik szükségessé és igazolják a kormányzat létezését, mert ez mérsékli a társadalmi küzdelmeket és szabja meg az egyéni jogok és kötelességek határait.

néhány potentátnak rendeljük alá. Nem ok arra, hogy az éltető energiák és az igazi képességek java része a társadalom felépítésénél fogva (az előre lefoglalt pozíciókból fakadó közömbösségnek, a születési előjogoknak, a gyámkodásnak, a klikkszellemnek s a többi kormányzati praktikának köszönhetően) kirekesztessék a kormányzás szervezetéből és szinte semmiféle befolyást ne tudjon gyakorolni a társadalmi életre. Szintúgy helytelen, hogy akik hatalomhoz jutottak, kiszakítván környezetükből s a hatalom megtartását mindenek elé helyezvén, elveszítsék cselekvési lehetőségeiket és ne legyenek jók másra, csak arra, hogy útjába álljanak másoknak.

Mihelyt megszűnik ez a negatív hatalom, azaz a kormányzat, a társadalom visszanyeri önmagát és kihoz magából mindent, ami csak a kor fejlettségi szintje mellett lehetséges. Ha lesznek majd tudásuk továbbadására vágyó tanult emberek, ők minden tőlük telhetőt el fognak követni, hogy meggyőzzék az embereket a tanulás örömeiről és hasznairól. Ha ilyen emberek nem, vagy csak kevesen lennének, a kormányzat mindössze annyit tehetne - minthogy nem tudná őket előteremteni a semmiből -, amennyit ma is tesz, vagyis hogy elszakítja e nevelőket áldásos tevékenységüktől és rendőrök számára dolgozó rendeletgyártókká teszi őket. A kormányzat ezzel az okos és elhivatott tanítókat *politizálja*, azaz haszontalan élőködővé teszi, akik csak saját hóbortjaikkal és a hatalom megtartásával törődnek.

Ha lesznek orvosok és egészségügyi szakemberek, ők majd megszervezik az egészségügyi szolgálatokat. Amennyiben egy sem akadna, a kormányzat mindössze annyit tehetne - minthogy nem tudná őket a semmiből előteremteni -, hogy kétségbe vonná a meglévők képességeit, a nép pedig, lévén joggal gyanús számára minden, ami fönről érkezik, kapna az alkalmon, hogy megszabaduljon tőle.

minden egyes pillanatában újratermi e függőségi viszonyokat és maga is e viszonyok terméke. Maga az egyén nem más, mint a környezet által az emberekre gyakorolt anyagi, szellemi és erkölcsi hatások tömegének folyamatosan változó eredője, s szabadsága abból a társadalomból bontakozik ki, melyben születik, felnövekszik és meghal. Aki valami transzcendentális, isteni, egyébként pedig egy teljesen önelégült és egoista szabadság nevében ki akarja vonni magát e hatások alól, annak útja a pusztulásba visz. Ez az idealisták és metafizikusok által oly nagyra tartott függetlenség, valamint az így felfogott egyéni szabadság nem más, mint maga a megsemmisülés.

A természetben csakúgy, mint a társadalomban - mely egyébként ugyanúgy a természet része -, minden élet legfőbb feltétele a legpozitívabb értelemben vett, valamint egyes élőlények képességeinek megfelelő mérvű, kölcsönös hatás. E viszonyrendszer felszámolása a halált jelentené. És amikor szabadságot követelünk a tömegeknek, semmi esetre sem kívánjuk az egyének, illetve az egyének csoportjai által reájuk gyakorolt hatások kiküszöbölését. Amit követelünk, az a mesterséges, kivételezett, jogi és hivatalos kapcsolatok megszüntetése.”

9.

Nyilvánvaló, hogy a jelenlegi világhelyzetben, amikor a megaláztott tömegek, megnyomorítván a szegénységtől, elbutítván a babonáktól, mozdulatlanúságra vannak kárhóztatva, az emberiség sorsa egy meglehetősen szűk csoport kezébe van letéve. Magától értetődik, hogy az emberek nem tudnak majd egyik pillanatról a másikra oly magasságokba emelkedni, hogy kötelességüknek, sőt kedvükre valónak érezzék a maguk sorsát olyképpen irányítani, hogy az másoknak is a legfőbb üdve legyen. Noha a társadalom szellemi és alkotó erői egy szűk rétegre korlátozódnak, ez még nem ok arra, hogy mind fokozottabban fojtsuk el őket és a legtöbbjüket

Ez az elmélet: ám, ha azt akarjuk, hogy az elméletek érvényesek legyenek, tényekkel kell alátámasztanunk őket - azonban jól tudjuk, hogy a közgazdaságtanban elméletek inkább a tények igazolására születnek, így kívánják védelmezni a kiváltságosok előjogait és elfogadhatóvá tenni azokat a tömegek számára. Úgyhogy elméletek helyett nézzük inkább a tényeket. A történelem és korunk tapasztalatai arra tanítanak minket, hogy a kormányzat, lett légyen az a kevesek kegyetlen, erőszakos és önkényes uralma a többség felett vagy az uralom és az előjogok biztosításának szervezett intézményrendszere, mindig azok kezében összpontosul, akiknek sikerült erőszak, fortély vagy örökösödés folytán fölhalmozni a világi javakat, köztük is elsősorban a földet, amelyet arra használnak, hogy rabságban tartsák a népet és dolgoztassák a maguk hasznára.

Az embereket kétféleképpen lehet elnyomni: vagy közvetlenül, nyers, fizikai erőszakkal, vagy közvetett módon, ha megfosztjuk őket a létfenntartási eszközöktől s így kényszerítjük őket kiszolgáltatott helyzetbe. Az első a hatalom, a politikai előjogok forrása; a második a tulajdoné, a gazdasági előjogoké. Az embereket úgy is el lehet nyomni, hogy átformálják érzelmeit és gondolkodását - ezt vallási vagy univerzális hatalomnak nevezzük. Ám, ahogy a gondolkodást is csak az anyagi viszonyok határozzák meg, úgy a hazugság és a szolgálatában álló gépezet sem létezhet csak addig, amíg a gazdasági és politikai előjogok indokolják, amíg szükség van rá az előjogok védelméhez és megszilárdításához.

Amikor a gyér népességű, egyszerűbb viszonyok között élő primitív társadalmakban megbomlottak a hagyományok és nem engedelmeskedtek többé az együttműködést előíró szokásoknak, illetve amikor lerombolták ezeket a hagyományokat és az emberek egy része uralkodni kezdett a többiek felett, a kétféle hatalom - a politikai és a gazdasági - egy kézben, gyakran egyetlen ember kezében összpontosult. Azok, akik erőszakkal legyűrték

és megfélemlítették a többieket, rendelkeztek a legyőzöttek személyével és vagyonával; és arra kényszerítették őket, hogy nekik dolgozzanak, nekik szolgáljanak és engedelmeskedjenek akaratuknak minden téren. Ők lettek a földbirtokosok, a királyok, a bírák és a végrehajtók egy személyben.

Ami ahogyan növekedett a társadalom és fokozódtak az igények, ahogyan a társadalmi viszonyok egyre bonyolultabbá váltak, az effajta despotizmust nem lehetett fenntartani többé. Az uralmon lévők, biztonsági és kényelmi okokból, illetve mert egyszerűen nem tehettek másképp, hagyták, hogy kialakuljon egy közös hatalmi érdekekkel rendelkező kiváltságos osztály, mely támogatta uralmukat. Emellett pedig egyre nagyobb szabadságot engedtek az egyének saját ügyeiben, csak a legfőbb hatalmat tartván meg maguknak, ami annyit jelent, hogy ezzel a legfőbb hatalommal biztosították maguknak a jogot a tömegek lehető legteljesebb kizsákmányolására és elégitették ki vágyukat, hogy másoknak parancsolgassanak. Így fejlődött ki a hatalom árnyékában - a hatalom védelmére és támogatására szövetkezve, gyakran annak tudta nélkül, és olyan okokból, melyek fölött a hatalomnak már nincsen befolyása - a magánvagyon, azaz a tulajdonosi osztály. A tulajdonosi osztály fokozatosan saját kezébe összpontosítja a termelési eszközöket, a létezés alapjait, a mezőgazdaságot, az ipart, az árucserét és még folytathatnánk a sort, hogy végül megszilárdítsa saját hatalmát, ez a hatalom pedig eszközeinek mindenhatósága és érdekeinek kiterjedtsége folytán - leplezve vagy leplezetlenül - mindig a politikai hatalom (a kormány) fölé kerekedik, és azt saját csendőrévé degradálja.

A történelem már számos példával szolgált erre a jelenségre. Valahányszor egy katonai akció vagy támadás folytán a nyers fizikai erőszak ragadta magához a társadalom vezetését, a győztesek mindig arra törekedtek, hogy saját kezükbe koncentrálják a kormányzást és a tulajdont. Am, mivel a kormányzatnak

A hatalom lerombolása, a kormányzat eltörlése nem jelenti a társadalomban működő egyéni és közösségi erők elpusztítását, sem az emberek kölcsönösen egymásra ható kapcsolatainak felszámolását. Ez egyenlő lenne azzal, mintha az emberiséget elkülönült és érzéketlen atomok tömegévé akarnánk tenni, ez azonban képtelenség, mindazonáltal megvalósulása mindenféle társadalmi alakzat megsemmisítését, az emberiség végét jelentené. A hatalom eltörlése a kényszer és befolyás monopolizálásának megszüntetését jelenti. A hatalom eltörlése összedönti azt a rendszert, mely a társadalmi energiát, vagyis a társadalom egyesült erőit egy szűk csoport eszméinek, akaratának és érdekének szolgálatába állítja. Ez a szűk kisebbség a társadalmi energiák összességének birtokában, saját elvei és személyes jóléte érdekében elfojtja az egyéni szabadságot. A hatalom eltörlése lebontja azt a fajta társadalomszerveződést, mely két forradalom között, a pillanatnyi győztesek érdekében elvágja a továbbfejlődés útját.

Egy 1872-ben közreadott cikkében Mihail Bakunyin, miután hangsúlyozza, hogy az Internacionálé működésének legfőbb eszköze a szervezet által hirdetett eszmék propagálása, valamint tagjainak a tömegek megnyerésére irányuló spontán tevékenységének megszervezése, a következőket írja: "Akik nétalan azt állítanák, hogy illetően szervezett tevékenységünk merénylet a tömegek szabadsága ellen, kísérlet egy új, tekintélyelvű hatalom létrehozására, azoknak azt válaszoljuk, hogy gondolkodásuk kisiklott álokoskodás. Ennél is rosszabb véleményel vagyunk azokról, akik nem vesznek tudomást az emberi szolidaritás természeti és társadalmi törvényéről, s hitetlenségükben odáig mennek, hogy az egyének, valamint a tömegek abszolút függetlenségét lehetségesnek vagy legalábbis üdvösnek tartják. Az abszolút függetlenség egyet jelentene a társadalom lerombolásával, lévén, hogy a társadalmi élet egésze nem más, mint a kölcsönös függőségi viszonyok összessége. Minden egyén, még a legokosabbak és a legerősebbek is - sőt ők a leginkább - életének

ember ellenségének felebarátját. Képesek lesznek-e majd hirtelen megváltozni ezek az emberek, akik egy egyéni és osztálykonfliktusoktól szabdaltságot társadalomban nőttek fel? Képesek lesznek-e majd egy olyan társadalomban élni, ahol a vágy mindenkinek ugyanazt diktálja, mint a kötelesség, ahol mindenki saját akaratából, külső kényszer nélkül fogja a közösség érdekét szolgálni? Miféle eltökéltség, miféle ésszerűség alapján fogja bárki is a szegénység által megnyomorított, a papság által elbutított tudatlan tömegre bízni a forradalom és az emberiség sorsát? Arra a tömegre, mely ma vakon vérre szomjúhozik, holnap pedig ostobán bedől majd egy csalónak vagy engedelmesen fejet hajt az első katonai diktátor előtt, aki urának meri nevezni magát? Nem volna-e okosabb előbb egy demokratikus vagy szocialista köztársaságot megvalósítani átmenetként az anarchista eszmény felé? Nem kéne-e létrehozni előbb a jó emberek államát, hogy neveljük a népet és előkészítsük az eljövendő eseményekre?

Ha sikerült volna megértetnünk magunkat, ha sikerült volna meggyőzni olvasóinkat arról, amit írtunk, e kérdések nem merülnének föl bennük. Mindazonáltal, vállalva az ismétlés kockázatát, nem árt, ha megválaszoljuk őket.

Újból és újból szembekerülünk azzal az előítélettel, hogy a kormányzás valami újkeletű dolog, mely ki tudja, honnét, a társadalom fölé emelkedett, meg hogy az állam önmagában több, mint az őt alkotó és a neki engedelmességet egyének erőinek és képességeinek összessége. Ezzel szemben nekünk az a véleményünk, hogy a világban minden az emberek műve és a kormányzat, mint olyan, a világhoz semmi sajátlagosat nem tesz hozzá, eltekintve attól a törekvésétől, hogy egy meghatározott párt vagy osztály érdekében mindent monopolizáljon, valamint hogy elvágjon minden olyan kezdeményezést, mely saját köreiben kívülről indul.

egyrészt mindig szüksége van egy erős osztály támogatására, másrészt mivel képtelen mindent egymaga irányítani és ellenőrizni, valamint, mert a termelés szükségletei úgy kívánják, a magántulajdon mindig újra feléled, s vele a függőség, mely az erőt, a kormányzatot az erő forrásának, a tulajdonosoknak rendeli alá. A kormányzat kikerülhetetlenül a tulajdonosok csendőrévé válik.

Az itt ábrázolt folyamat a modern korszakban érvényesül a legerőteljesebben. A termelés fejlődése, a kereskedelem hatalmas kiterjedtsége, a pénz felmérhetetlen hatalma, az Amerika felfedezéséből, valamint a gépek alkalmazásából származó gazdasági előnyök biztosították a tőkés osztály számára a felsőbbiséget. Ez az osztály nem elégszik meg többé a kormány támogatásával, ő maga akarja gyakorolni azt. A hódítás jogán (vagy ahogy a királyok és papjaik nevezik: *Isten kegyelméből*) uralkodó kormányok, noha a körülmények kiszolgáltatják a tőkésosztálynak, továbbra is gőgös megvetéssel tekintett gazdagságukban tündöklő egykori szolgálóira, és nem akart lemondani a hatalmi függetlenségről. Ez a kormány valójában a tulajdonosok védelmezője, a tulajdon csendőre volt, olyan csendőr azonban, ki azt hiszi, hogy ő *valaki* és nem átal pimaszul bánni azokkal, akiket őriznie és oltalmaznia kellene, amikor éppen nem üti le és rabolja ki őket a következő utcasarkon. A tőkésosztály jó úton van afelé, hogy megszabaduljon tőle vagy már meg is tette és nem válogatott az eszközökben. Helyébe egy maga választotta, saját osztálya tagjaiból kikerülő kormányzatot ültet, melyet mindenkor az ellenőrzése alatt tarthat, s mely fel van készítve arra, hogy megvédje őt a kisemmizettek esetleges követeléseivel szemben. Így születik a modern parlamenti államrendszer.

Ma a tulajdonosokból, és az általuk pénzelt emberekből álló kormányzat teljesen a tulajdonosok rendelkezésére áll, olyannyira, hogy a legvagyonosabbak nem is ereszkednek le odáig, hogy tisztséget vállaljanak benne. Rotschildnek nincs szüksége rá, hogy

képviselőnek vagy miniszternek válasszák: bőven elég számára, hogy a képviselők és a miniszterek tőle kapják az utasításokat.

A munkásoknak nem egy országban több-kevesebb beleszólási joguk van a kormányzat megválasztásába. A burzsoázia ezzel a látszólagos engedménnyel biztosította a maga számára a monarchikus és arisztokratikus hatalom elleni küzdelemben a nép támogatását, ugyanakkor megadván nekik a választójoggal a szuverenitás látszatát, kiirtja belőlük az egyenlőségnek még a gondolatát is. A tény az, hogy ez a szavazati jog - akár látta a burzsoázia ezt előre, akár nem - teljesen nevetséges, egyedül a polgárság hatalmának megszilárdítását szolgálta, és ugyanakkor a munkásosztály legaktívabb rétegét a hatalom csalóka reményével kecsgettette. Így az általános választójog is csak arra szolgált - sőt minden eddigénél hathatósabban -, hogy az kormányzatot a burzsoázia szolgálójává, csendőrévé degradálja. Mert próbálna csak meg egyszer is az kormányzat ellenséges érzelmeket mutatni a polgárság felé, gyaníttatná bár egyszer is, hogy a demokrácia lehet még másra is jó, mint hogy port hintsenek vele az emberek szemébe, az érdekeiben fenyegetett burzsoázia nem késlekedne latba vetni minden erejét és befolyását - ami csak pénzén megvásárolható -, hogy visszaparancsolja a kormányzatot az őt megillető helyre, a polgári rend csendőrposztjára.

Bármilyen névvel is illessék, bármi is legyen jogalapja vagy szervezeti felépítése, a kormányzat mindig és mindenhol egy alapvető célt szolgált: hogy elnyomja és kizsákmányolja a tömegeket, hogy védje az elnyomókat és a kizsákmányolókat. Legfőbb jellegzetessége, nélkülözhetetlen támasza a rendőr és az adószedő, a katona és a börtönőr - mellettük mindig ott találjuk a hazugság sáfárait, legyenek bár papok vagy tanárok, akiket azért fizet és oltalmaz a kormányzat, hogy leigázzván az emberek elméjét, engedelmes barommá tegyék őket.

8.

Most, hogy megállapítottuk, hogy az anarchia az egyetlen olyan társadalmi forma, mely - minthogy egyedül ő számolja föl a tömegek elnyomására és nyomorba döntésére törekvő osztályokat - lehetőséget ad az emberiségnek a legnagyobb fokú kiteljesedésre; most, hogy kimondtuk, az anarchia képes megszabadítani az emberiséget a kormányzattól - sőt tulajdonképpen nem is tesz mást, csak ezt -, s vele együtt minden akadályt elgördít, mellyel rögös útján előrehaladván mindig meg kellett küzdenie, az autoritariánusok visszavonulnak sáncaik mögé, oldalukon azok népes táborával, akik - noha azt hiszik, hogy a szabadság s az igazságosság szerelmesei - félnek a szabadságtól és képtelenek egy olyan emberiséget maguk elé képzelni, mely örök meg pásztorok nélkül él és fejlődik. Érezvén az igazság szorítását, e tábor hitványul azért imádkozik, hogy a szabadság ügye, ameddig lehet, elodázzódjék.

Ez az ellenünk eddig felhozott érvek lényege, s most menjünk tovább.

A szabad és önkéntes együttműködésre alapuló, állam nélküli társadalom, mely mindenben a spontán érdekérvényesítésre, a szolidaritásra és a szeretetre támaszkodik - bizonygatják ellenfeleink -, kétségkívül gyönyörű elgondolás, de mint minden eszme, a felhőkben jár. Olyan világban élünk, melyben az emberiség mindig elnyomókra és elnyomottakra szakadt; ám míg amazokat a hatalomvágy feszíti s a zsarnokság összes bűne terheli lelküket, emezek gerincét az alázat törte meg, s a szolgaság az előbbieknél is súlyosabb bűnökbe taszította őket. Korunk társadalmából még hiányzik a szolidaritás érzése, és ha igaz, hogy az emberiség egységes s mind egységesebbé válik, akkor az is ugyanúgy igaz, hogy a nap mint nap mindenki ellen megvívandó küzdelem a létért mindegyre fokozódik és az emberi jellemre sokkal nagyobb hatást gyakorol. A verseny az, mely hajszolja az embereket, sarkallja az urat és a szolgát, a verseny miatt tekinti minden

szükségleteknek és vágyaknak leginkább megfelelő megoldások fokozatosan kikísérletezhetők.

Milyen módszerekkel tanítanánk a gyerekeket? Nem tudjuk. Hogy akkor mi fog történni? A szülők, a pedagógusok, meg mindenki, akit érdekel az ifjú nemzedék jövője, majd összejönnek és megbeszélik, nézeteik alapján majd egyetértenek vagy vitába szállnak egymással, s végül a legjobbnak tartott módszert ültetik át a gyakorlatba. Gyakorlat közben pedig majd kiderül, melyik az a módszer, amit valóban érdemes alkalmazni.

És ez így lesz majd minden felmerülő problémával.

Mindabból, amit eddig elmondtunk, az következik, hogy az anarchia az anarchisták értelmezésében - egyedül ők tudják ilyen jelentéssel megtölteni - a szocializmuson alapul. Sőt, ha nem léteznének azok a szocialista iskolák, amelyek mesterségesen megosztják a szociális kérdés természetes egységét, hogy annak csak néhány, összefüggéseiből kiragadott vonatkozásával foglalkozzanak, ha tévképzeteikkel nem akarnának eltévelyíteni a társadalmi forradalomhoz vezető útról, nyíltan kimondhatnánk, hogy anarchia és szocializmus egyet akar, hiszen mindkettő az elnyomás és a kizsákmányolás megszüntetéséért harcol, függetlenül attól, hogy azt szuronyt szegezve vagy a létfeltételek monopólizálásával kényszeríti rá egyik ember a másikra.

Az anarchiának, ugyanúgy, mint a szocializmusnak az *egyenlő feltételek* biztosítása az alapja, a kiindulópontja, a léttére. Fáklyája a *testvériség*, pályája a *szabadság*. Az anarchia nem a tökéletesség, nem az abszolút eszme, mely mint a horizont, ahogy közelítünk, újból távolba vész; az anarchia a mindenki javát szolgáló fejlődés és kiteljesedés útja.

Való igaz, hogy a történelem folyamán a kormányzat e fő funkcióihoz, és lényegi intézményeihez más funkciók és intézmények is kapcsolódtak. Hadd jegyezzük meg, hogy a civilizáció bizonyos fokán az állam mindig, illetve majdnem mindig összeegyeztette elnyomó és kizsákmányoló funkcióját más, a társadalom számára hasznos tevékenységekkel. Ez azonban semmit sem von le annak a megállapításnak az érvényéből, hogy a kormányzat lényegénél fogva elnyomó és kizsákmányoló, s hogy eredetéből és működéséből törvényszerűen fakad az uralkodó osztály védelme, sőt helyzetének megszilárdítása és erősítése.

A kormányzat vállalja, hogy bizonyos fokú védelmet nyújt az állampolgároknak a közvetlen és erőszakos támadásokkal szemben. Törvényesen is elismer nem egy olyan alapvető jogot és kötelességet, szokást és gyakorlatot, amely nélkül a társadalmi élet nem tudna működni. Szervez és irányít számos közszolgáltatást: a postát, az utak karbantartását, a köztisztasági feladatokat, a hulladékelszállítást, óvja és kezeli a közföldet. Támogatja a gyermekotthonokat és a kórházakat, nem egyszer a szegények és az elesettek védelmezőjének és jótévőjének szerepében tetszeleg. Ám elég, ha megértjük, miért és hogyan végzi a kormányzat ezeket a feladatokat, s máris bizonyosságot szerezhettünk arról, hogy bármit is tesz a kormányzat, mindig a hatalomvágy vezérli, célja mindig a saját s az általa képviselt és pártfogolt osztály előjogainak védelme, kiterjesztése és megszilárdítása.

A kormányzat nem tudná sokáig fenntartani hatalmát, ha valódi természetét nem rejtené a közhasznúság álarcá mögé. Ha nem írná elő álságosan minden emberi élet tiszteletét, nem követelhetné meg a kiváltságosok életének tiszteletben tartását sem. Ha nem ölténé magára a jogok védelmezőjének szerepét, nem tudna érvényt szerezni a kiváltságosok előjogainak sem. "A jog - írja Kropotkin, s érti alatta a jog alkotóit, azaz az államot - az Ember közösségi érzületére apellálva a számára is elfogadható erkölcsi

szabályokon kívül olyan rendelkezéseket is bevezetett, amelyek egyedül a kizsákmányoló kisebbséget szolgálták az Emberek esetleges támadásaival szemben.”

A kormányzat nem akarhatja, hogy a társadalom széteszen, mert akkor az uralkodó osztállyal együtt elvesztené gazdagságának forrását. Viszont azt sem engedheti meg, hogy a társadalom - kormányzati beavatkozás nélkül - maga gondoskodjék magáról, mert akkor hamar kiderülne, hogy az államnak nincs más célja, csak az embereket nyomorba döntő tulajdonosi osztály védelme; ha pedig ez nyilvánvalóvá válna, az emberek nem késlekednének megszabadulni mind az kormányzattól, mind a vagyonos osztálytól.

Manapság, amikor a kormányok szembekerülnek a munkásság sürgető és fenyegető követeléseivel, mind gyakrabban lépnek fel döntőbíróként a gyárosok és munkások vitás ügyeiben. Így próbálják megteveszteni a munkásmozgalmat, s megakadályozni, hogy a szegények elvegyék, ami megilleti őket, vagyis, hogy ők is másokhoz hasonló jómódban éljenek.

Továbbá nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy egyrészt a birtokos osztály önmagával is mindig háborúban áll, a tőkésék egymást is felfalják; másrészt meg a kormányzat, bár a polgári rendből nő ki, annak szolgálója és protektora, maga is, mint minden szolga és protektor, függetlenségre törekszik és uralkodásra védencei felett. Így hát megkezdődik a hintajáték, a lavírozás, az engedmények és a visszavonulások, a kísérletek, hogy szövetségeseiket találjanak a nép között a konzervatívok ellen, meg a konzervatívok között a nép ellen, vagyis mindaz, amihez az uralkodók mindennél jobban értenek, s amivel megtevesztik az egyszerű és jámbor embereket, akik mindig fölülről várják a megváltást.

vezet. Emez az egyéni vállalkozás szabadságán alapul és a kormányzati funkciókat a minimumra kívánja csökkenteni, esetleg teljesen fel is számolni. Ám mivel a liberális elgondolás a magántulajdon tiszteletére, a "mindenki magáért" kizárólagos elvére, valamint - ami ebből következik - az egyének közötti versenyre épül, az általa meghirdetett szabadság csak az erősek, csak a tulajdonosok számára létezik és a szegények, a nincstelenek elnyomását és kizsákmányolását szolgálja. Ez a szabadság nem teremt harmóniát, csak a gazdagok és a szegények közti szakadékot mélyíti egyre, újra teremt az elnyomást és a kizsákmányolást, azaz a hatalmat. A liberalizmus módszere elméleti szempontból sokban hasonlít az anarchiához, ám szocializmus nélkül; ezért üres hazugság, minthogy szabadság egyenlőség nélkül, valódi anarchia szolidaritás, szocializmus nélkül nem létezhet. A liberálisok csak azért támadják az államot, mert szeretnék elvenni feladatai egy részét s azokat a versengésben erősebbnek bizonyult kapitalistákra bízni. Azonban, minthogy a tulajdonosi osztály *csendőri* védelemre szorul, nem bírálhatják az állam lényegét alkotó elnyomó funkciót, ahogy a szabad verseny következtében mélyülnek az ellentétek és az egyenlőtlenség, szükségszerűen jutnak el a kormányzati elnyomó hatalom fokozásához.

Az anarchisták újfajta módszert ajánlanak: valósuljon meg a kezdeményezés és a szerződés szabadsága, de csak azután, hogy a forradalom elsöpörte a magántulajdont és lehetővé tette, hogy a társadalmi javak fölött mindenki egyformán rendelkezék. Ez a módszer, miután nem engedi meg a magántulajdon újjászületését, a szabad társulásokon keresztül a szolidaritás elvének teljes győzelméhez fog elvezetni.

Ha a problémákat ebből a szempontból közelítjük meg, világossá válik, hogy az ellenünk felhozott érvek csak alátámasztják elképzeléseinket, mivel egyedül az anarchia jelöli ki azt az utat, amelyen elindulva a tudomány fejlődésének, valamint az emberi

gondolkozunk ma bizonyos problémákról, elképzeléseink érvénye nem feltétlenül terjeszthető ki a jövőre. Ki láthatja előre, mi fog történni akkor, amikor az emberiség megszabadul majd a nyomortól és az elnyomástól, amikor nem lesznek többé urak és szolgák, amikor majd nem a viszálykodás, meg a nyomában járó harag és gyűlölet teszi ki életünk nagy részét? Ki jósolhatja meg, hogy milyen fejlődés fog végbemenni a tudomány, a termelési eszközök, a kommunikáció meg az élet több területén?

A fontos az, hogy egy olyan társadalom jöjjön létre, amelyben nem lehetséges többé kizsákmányolás és elnyomás; amelyben a létfenntartáshoz, az önmegvalósításhoz és a munkavégzéshez szükséges eszközök mindenki számára egyformán rendelkezésre állnak; ahol mindenki aktív részese lehet a társadalmi életnek, kívánsága és tudása szerint. Nyilvánvaló, hogy egy ilyen társadalomban mindent el fognak követni - összhangban a kor ismereteivel s a körülményekkel - hogy az igényeket maximálisan kielégítsék. És akkor a tudás, valamint az eszközök fejlődésével az élet is szebbé válik majd.

A társadalm szerkezet alapjaival foglalkozó program végtére is nem tehet mást, minthogy módszert javasol. A módszer alapján mindenekelőtt megkülönböztethetjük a pártokat és kijelölhetjük történelmi helyüket. Minden párt - a módszertől függetlenül - az emberiség fejlődését tűzi céljául, és sok valóban erre is törekszik. Idővel minden párt eltűnik s velük minden szervezett akció, mellyel céljaik megvalósítására törekedtek. Az anarchiát ezért mindenekelőtt módszernek kell tekintenünk.

Azok a megoldási módok, melyektől a különböző nem anarchista pártok az emberiség sorsának jobbra fordulását remélik, két csoportra oszthatók: az autoritáriánus és az úgynevezett liberális csoportra. Amaz egy kisebbségre bízta a társadalmi élet irányítását és a tömegek elnyomásához és kizsákmányolásához

Bármi is történjék, a kormányzat természete nem változik. Kiforgatja az igazságról alkotott fogalmainkat, amikor úgy lép fel, mint a jogok őre és a kötelességek végrehajtatója. Bünténynek nyilvánít és büntet minden olyan tettet, mely sérti vagy fenyegeti az uralkodók és a vagyonosok előjogait, azonkívül igazságosnak és törvényesnek kiáltja ki a szegények legalávalóbb kizsákmányolását, azt a lassú és szakadatlan anyagi és erkölcsi pusztítást, amit a vagyonosok visznek végbe a nincstelének között. Amikor a közszolgáltatások felelősének nevezi ki magát, akkor is, mint mindig, az uralkodók és a vagyonosok érdekét nézi, s a munkásokéval csak a legritkább esetben törődik, amikor a nép hajlandó megfizetni. Amikor a tanár szerepét ölti magára, az igazság elrejtésére tör, s az a célja, hogy az ifjaktól - aszerint, hogy melyik osztályból jöttek - kegyetlen zsarnokot vagy engedelmes szolgát neveljen. A kormányzat kezében minden a kizsákmányolást szolgálja, rendfenntartó intézménnyé válik minden, mely csak arra jó, hogy kordában tartsa az embereket.

És ennek így kellett lennie. Mert ha a lét küzdelem, kell hogy legyenek győztesek és vesztesek, és a kormányzat, mely az emberek közötti harc célja és egyben a győzelemmel járó jutalmak biztosításának és megőrzésének eszköze, sohasem kerülhet a vesztesek kezébe, vívják bár a harcot szellemi, gazdasági vagy valódi fegyverekkel. És akik kivívták a győzelmet, azaz előjogokat és hatalmat szereztek, egyszersmind másoknál jobb életkörülményeket biztosítottak maguknak, bizonyonnyal nem fogják hatalmukat a legyőzöttek jogainak védelmére használni, ahogy nem fognak korlátokat sem szabni, sem maguknak, sem híveiknek és támogatóiknak.

A kormányzati rendszer, vagy ahogy egyesek nevezik, a jogállam, mint a társadalmi küzdelmek fékezője, mint a közérdek pártatlan képviselője - hazugság, illúzió, utópia, melyet sohasem fogunk

elérni, melyet sohasem fogunk megvalósítani.

Ha az emberek érdekei tényleg ellentétesek lennének, ha a harc tényleg az emberi társadalom alapelve lenne, ha szabadságunk valóban mások szabadságába ütközne, akkor az emberek mindig csak saját érdekeik érvényesítésére törekednének, szabadságát mindenki mások rovására próbálná meg kiterjeszteni és létrehozni a kormányzást, de nem azért, mert az a társadalom minden tagja számára előnyt jelentene valamilyen formában, hanem mert a győzők a vesztesek teljes alávetésével kívánnák győzelmük gyümölcseit biztosítani, és mert terhes lenne számukra örökké készenléti állapotban lenni, védelmüket különösen képzett emberekre, hivatásos csendőrökre bíznák. Az emberi társadalom így pusztulásra lenne ítélve, vagy ha nem is pusztulna el, hol a zsarnok győztesekkel, hol a lázadó legyőzöttekkel állna hadban az idők végezetéig.

Szerencsére az emberiségre boldogabb jövő vár, mert a társadalmat kegyesebb törvény fogja irányítani. Ez a törvény a *szolidaritás* törvénye.

Alapvetően két erő irányítja az embereket: a létfenntartási ösztön, amely nélkül nem létezhetne élet a földön, és a fajfenntartás ösztöne, amely nélkül nem alakulhattak volna ki és nem maradhattak volna fenn a fajok. Természetes, hogy az ember ösztönösen védi a maga és ivadécai életét és kényerét minden és mindenki ellen.

A természetben két módja van az életben maradásnak és az élet elviselhetőbbé tételének. Az élőlény vagy egymaga veszi fel a harcot az elemekkel és a saját, illetve más fajokhoz tartozó egyedekkel vagy *társul a küzdelemre*, és a *kölcsonös segítség*, az *együttműködés* révén teszi könnyebbé a harcot a maga és társa

tisztán az illemhelyeket? És a betegeket hol ápolnák, otthon vagy kórházban? Ki állapítaná meg a vasúti menetrendet? És mi a teendő, ha a mozdonyvezetőbe belé áll a gyomorgörcs a száguldó vonaton? Még sok ilyen kérdést lehetne feltenni, ha valaki feltételezné, hogy az ismeretlen jövőről mindentudás és tapasztalat a rendelkezésünkre áll, vagy ha úgy gondolná, hogy az anarchia nevében elő kéne írunk a jövő nemzedékeknek, mikor bújjanak ágyba és mely napokon vágják ki a tyúkszemüket.

Ha olvasóink valóban választ várnak ezekre a kérdésekre vagy legalábbis az igazán komoly és fontos problémákra, túl a jelenlegi személyes véleményünkön, akkor ez azt jelenti, hogy sikertelenül próbálkoztunk megértetni velük, mi az anarchizmus lényege.

Nem vagyunk külön proféták másoknál; ha kijelentenék, hogy képesek vagyunk hivatalos megoldással szolgálni az eljövendő társadalom mindennapjai során felmerülő összes problémára, akkor a kormányzás eltörléséről szóló állításaink értelme, enyhén szólva, kétessé válna. Ezzel ugyanis magunkat kiáltanánk ki kormányzatnak, és a vallásos törvényalkotókhoz hasonlóan örök érvényű törvényeket hoznánk a jelen s az eljövendő nemzedékek számára. Jobb is, hogy sem máglyával, sem börtönnel nem kényszeríthetjük az embereket bibliánk tiszteletére, legalább szabadon, félelem nélkül nevezhetnek rajtunk és céljainkon!

Minket nagyon is érdekelnek mind a társadalmi élet, mind a tudomány körébe tartozó problémák éppen azért, mert úgy véljük, hogy az anarchia egyszer majd meg fog valósulni, s szeretnénk, ha az anarchisták akkor legjobb tudásuk szerint vennének részt az új társadalom felépítésében. Ezért nekünk is megvannak a magunk megoldásai, melyeket a körülményektől függően vagy véglegesnek, vagy átmenetinek tekintünk - a helyszükére tekintet nélkül, ejtsünk hát néhány szót most ezekről a kérdésekről. Ám mivel jelenlegi tapasztalataink meghatározzák, hogy hogyan

nem illetékesebb-e tán az önként elismert választott bíraskodás vagy a közvélemény, mint egy független bíróság, melynek joga van mindenki fölött, minden ügyben ítélni, s mint ilyen, óhatatlanul inkompetens s ezért igazságtalan?

Mínt hogy általánosságban véve a kormányzat egyetlen célja a kiváltságos osztályok védelme, a rendőrség és a bíróság is csak azokat a bűncselekményeket üldözi, amelyeket a közvélemény egyáltalán nem tart annak és egyedül az állam meg a vagyonosok érdekeit sértik. A társadalom, az egyén jólétének és szabadságának védelme szempontjából semmi sem károsabb, mint ezeknek az osztályoknak a léte, melyek állítólag a közösség biztonságát szolgálják, mégis, úgy lesnek az emberre, mint vadász a vadra, és sokkal inkább tarthatók lelkiismeretlen, fizetett banditáknak, akik főnökük parancsára bármikor lecsaphatnak a gyanútlan polgárra anélkül, hogy az tudná, miért.

7.

Mindez nagyon szépen hangzik, mondhatja a tisztelt olvasó, és meglehet, hogy tényleg az anarchia lesz a tökéletes társadalom, mi azonban félünk nekivágni az ismeretlennek. Mondjátok hát el nekünk részletesen, hogyan épülne fel ez a ti anarchista társadalmatok. És itt egy egész sor kérdés következik, amiket mind nagyon érdekesnek tartanánk, ha a szabad társadalomban felmerülő problémák tanulmányozását tekintetnénk feladatunknak. Azt várni azonban, hogy e kérdésekre konkrét választ adjunk, képtelenség, amellet haszontalan, sőt nevetséges. Milyen módszerekkel tanítanánk a gyerekeket? Hogyan szerveznénk meg a termelést? Megmaradnának-e a nagyvárosok vagy egyenlően oszlana meg a népesség a föld felszínén? Mi lenne, ha Szibéria összes lakója Nizzában szeretné tölteni a telet? Vagy ha mindenki fácánsültet akarna enni és azt burgundi borral öblítené le? Ki végezné a bányászok vagy a tengerészek munkáját? Ki tartaná

nyugalmát, életét és fejlődését fenyegető természeti erőkkal.

Terjedelmi okokból nem engedhetjük meg, de egyébként sincs szükség rá, hogy részletesen taglaljuk e két elv - a harc és az együttműködés - egymáshoz viszonyított szerepét az élővilág fejlődésében. Elegendő, ha megállapítjuk, hogy ami az embert illeti, a fejlődés, a haladás és az élet biztonsága csakis az - önkéntes vagy kényszerű együttműködés - révén érhető el. Őseink öröksége, a harc, nemcsak az egyéni jólét megteremtésére volt képtelen, hanem károsnak is bizonyult mindenki - a győztesek és a legyőzöttek - számára egyaránt. A nemzedékek felhalmozott és továbbadott tapasztalata arra tanította az embereket, hogy közös erőfeszítéssel nagyobb biztonság és jólét érhető el. Így a természeti környezettel és a fajtársaival folytatott küzdelem, vagyis a létért vívott harc fejlesztette ki az emberben a közösségi érzést, mely gyökereiben alakította át létfeltételeit. A szociális érzék képessé tette az embert arra, hogy kiemelkedjék az állati létből, hatalomhoz jusson, és a többi állatot oly messze lehagyja a fejlődésben, hogy az idealista filozófusok egy testetlen és halhatatlan lélek nélkül ezt már ne is tartsák elképzelhetőnek.

Számos, egymás mellett ható tényező járult hozzá a közösségi érzés kialakulásához. Ez a hajlam, mely eredetileg az állat fajfenntartó ösztönében (a természetes családra korlátozott társas ösztönben) gyökerezik, mára már oly fejlettségi fokot ért el mind erejét, mind hatókörét tekintve, hogy bizton állíthatjuk, az ember erkölcsi lényét is ez alapozta meg. Az ember, noha az alacsonyrendű állati létből emelkedett ki, gyenge és alkatilag alkalmatlan volt arra, hogy egyedül szálljon szembe a ragadozó vadállatokkal. Ám agya rendkívül fejlődőképes volt, s amellet oly hangképző szervekkel rendelkezett, melyekkel változatos hangokat és szájpadlási rezgéseket tudott előcsalni, végül ott volt a kéz, mely különösen alkalmas volt arra, hogy az anyagot az ember akaratának megfelelően formálja. Az ember, mindeme

képességek birtokában, bizonyára igen korán szükségét érezte annak, hogy csapatba verődjék, s hamar ráébredt a társaslétből fakadó előnyökre. Sőt, nyugodtan állíthatjuk, hogy az ember csak akkor volt képes kiválni az állati létből, amikor társadalmi lényvé vált és beszélni kezdett, mely utóbbi a közösségi életformának egyformán oka és következménye. Az emberek viszonylag kevesen voltak, s ez az egymással folytatott létharcot a társas létmód nélkül is enyhítette, és kevésbé hosszan tartóvá tette, az embereknek nem volt mindig szükségük rá, hogy harcoljanak egymással; így ez az együttérzés képességének kialakulását jócskán megkönnyítette, majd lehetővé tette, hogy az emberek felismerjék és megtanulják értékelni a kölcsönös segítség előnyeit.

Végül, az ember környezetátalakító képessége, melyet a kisebb-nagyobb közösségekben, embertársaival együttműködve kibontakoztatott, eredeti adottságainak köszönhet; a fokozódó igények, melyek a kielégítésükre szolgáló eszközök fejlődésével együtt gyarapodnak és válnak szükségletté; a munkamegosztás, mely a természetet módszeresen kizsákmányoló emberi tevékenység eredménye - szóval mindezek a tényezők odavezettek, hogy a társadalom az ember második természetévé vált, rajta kívül nem élhet, vagy ha mégis megpróbálná, állati sorba süllyedne vissza. Ahogy a kapcsolatok sokrétűbbé válásával finomodtak érzelmeink és kialakultak az évezredek örökségeként ránk hagyományozott szokások, a társas lét, valamint a gondolataink és érzéseink közlése iránti igény életünk részévé, az emberiség létezési módjává vált, számos alakban mutatkozván meg az idők folyamán, hogy csak az együttérzést, barátságot és szeretetet említsük. Ez az igény mindvégig a közösségi létforma által biztosított anyagi előnyöktől függetlenül fejlődött, olyannyira, hogy kielégítése érdekében az ember semmiféle szenvedéstől, sőt a haláltól sem riadt vissza.

Más szóval, a társaslétből fakadó hatalmas előnyök; az ember szellemi képességeivel össze sem hasonlítható testi alkata, mely az

A szokások mindig követik a tömegek érzelmeit és igényeit. Minél kevésbé szabályozza a szokást a törvény, annál inkább tiszteletben tartják az emberek, mert mindenki tudja és érti, mi célt szolgál. Amellett, minthogy az érintetteknek nincsenek illúzióik a törvényes védelmet illetően, maguk gondoskodnak a szokások betartatásáról. Az afrikai sivatagokon átkelő karavánok számára a vízkészletek megfelelő adagolása élet-halál kérdés; ilyen körülmények között a víz szent dologgá válik és senki sem merésznél pocskolni. Az összeesküvők titokban tevékenykednek és mindenki tartja a száját, mert gyűlölet sújtaná azt, aki megsérti a titkot. A kártyaadósságok mögött nem áll ott a törvény, mégis, az a kártyás, aki nem fizet, megvetésre méltó mind a saját, mind mások szemében.

Tán a csendőröknek köszönhető, hogy nem gyilkolnak meg még több embert? A legtöbb olasz faluban csak nagy ritkán tűnik fel a csendőr. Milliók kelnek át a hegyeken és vágnak át a földeken távol a hatóságok óvó tekintetétől, bárki leüthetné őket a büntetés legkisebb veszélye nélkül. Még sincsenek kevésbé biztonságban, mint ott, ahol csendőr vigyáz rájuk. A statisztikai adatok tanúsága szerint az elnyomó intézkedések jóformán nem befolyásolják a bűnelkövetések számát, noha a gazdasági körülmények vagy a közvélemény beállítottságának változásakor drámai visszaesés tapasztalható.

A büntető jogszabályok különben is csak a kivételes, szokatlan esetekkel foglalkoznak. A mindennapi élet folyása kívül esik a törvénykönyv hatókörén, önkéntes, hallgatóságos megállapodások, szokások és gyakorlatok szabályozzák szinte öntudatlanul. A társadalmi életben ennek sokkal nagyobb szerepe van, mint a büntető törvénykönyv cikkelyeinek, és noha a szabályszegőt a tettének következményeit sújtó közmegvetésen kívül semmi sem szankcionálja, ezt mégis sokkal nagyobb tiszteletben tartják, mint a törvény előírásait. Az emberek közt felmerülő vitás kérdésekben

ész ahhoz, hogy ezt megértsük - mindenki *azt fogja akarni, amit tennie kell*. Ám tegyük fel, hogy lennének olyanok, akik ártani szándékoznának nekünk és másoknak, mert még nem sajátították el az új gondolkodást, de az is lehet, hogy valami más körülmény vagy csapás indítaná erre őket. Mindenkit biztosíthatunk afelől, hogy az anarchisták minden rendelkezésükre álló eszközzel igyekeznének megakadályozni az ártani szándékozót. De mert tudjuk, hogy az ember külső és belső, kozmikus és társadalmi körülményeinek eredője; és mert a társadalom önvédelemhez való jogát nem tévesztjük össze az egyébként nevetséges büntetéshez való joggal; meg ami azt illeti, a vétkesben, azaz a társadalomellenes cselekmény elkövetőjében, korunk bírától eltérően, mi nem a lázadó rabszolgát látnánk, hanem a gyógyításra szoruló beteg felebarátunkat - szóval mindezek következtében nem lenne bennünk gyűlölet, amikor óvintézkedést tennénk és igyekeznénk, hogy egy lépéssel se menjünk túl azon, amit a társadalom önvédelme megkíván. Nem bosszút állni, hanem gyógyítani szeretnénk, a rendelkezésükre álló tudományos eszközök segítségével megjavítani a szerencsétlen vétkezőt. Akárhogy is vélekedjenek az anarchisták (akik, mint minden teoretikus, hajlamosan szem elől téveszteti a valóságot a látszatlogika bűvöletében), az biztos, hogy senki sem hagyná, hogy büntetlenül támadjanak szabadsága és boldogsága ellen. Ezért, ha szükségessé válna, védelmi intézkedéseket tennének az esetleges társadalomellenes törekvések ellen. Ám e cél érdekében tehetnek-e bármi hasznosat olyan emberek, akiknek az a foglalkozásuk, hogy jogszabályokat alkossanak, vagy akik egész életüket azzal töltik, hogy üldözzék és elfogják a törvényszegőket? Az emberek mindig sokkal eredményesebben szállnak szembe azokkal a dolgokkal, amit tényleg helytelennek és károsnak ítélnék, mint a hivatásos törvényhozók, rendőrök és bírák. Lázadások idején, amikor a nép, még ha tévesen is, tiszteletben akarta tartatni a magántulajdont, ezt sokkal ügyesebben tette, mint akármilyen rendőrhadsereg.

elszigetelt egyént az állatvilághoz köti; az, hogy a mind bensősége-sebb és összetettebb viszonyok kialakításával a társas kapcsolatok bővítésének szinte végtelen lehetősége végül elvezethet az egész emberiséget, az élet minden területét átfogó szövetség megvalósulásához; s ami tán minden eddiginél fontosabb, az embernek az a képessége, hogy közös munkával többet termeljen, mint amennyire szüksége van; valamint az ezekből az adottságokból és lehetőségekből fakadó érzések és gondolatok - mindez az ember létért folyó küzdelmét egészen más jellegűvé teszi, mint az állatvilág többi tagja által vívott harcot.

Noha jól tudjuk - s erre a modern természettudomány felfedezései is nap mint nap új bizonyosságul szolgálnak -, hogy az együttműködés továbbra is oly jelentős szerepet játszik az élővilág fejlődésében, amilyenre még álmukban sem gondoltak volna azok, akik - melleleg igen helytelenül - a kapitalista rendszert a darwini elmélettel szerették volna igazolni, meg kell állapítanunk, hogy az ember és az állatvilág harca közt óriási különbség van, s e különbség egyenes arányban növekszik azzal a távolsággal, mely az embert a többi állattól elválasztja.

A többi állat egyedül, illetve ami gyakrabban előfordul, kisebb állandó, vagy alkalmi csoportosulásokba verődve vívja harcát a természet s fajtársai ellen. A hangya, a méh meg a többi, társadalomban élő állat segíti az ugyanahhoz a bolyhoz, illetve rajhoz tartozó egyedeket, viszont támadólag vagy közömbösen viselkedik a más közösségekhez tartozó fajtársaival. Az ember ezzel szemben mindig arra törekszik, hogy bővítse társas kapcsolatait, kiszélesítse az emberi érdekközösséget, hogy fokozza az emberek egymás iránt érzett felelősségét, valamint, hogy a külső természeti erőket emberi összefogással és az emberiség érdekében küzdje le. Minden olyan törekvés, mely másoktól függetlenül vagy mások rovására akar előnyökhöz jutni, ellenkezik a modern ember társadalmi természetével, s előbb-utóbb visszaveti őt az

állati létezés szintjére.

Az ember csakis a szolidaritás közegében, az "egy mindenkiért, mindenki egyért" szellemében létrejött érdek- és érzelmi összhang közegében tudja kifejezni és kiteljesíteni önmagát s tudja megteremteni a lehető legnagyobb jólétet. E cél felé halad az emberi fejlődés: ez az a magasabb elv, mely feloldja az egyébként feloldhatatlan ellentéteket, s végül megteremti a szabadságot, melynek nem korlátja, hanem kiegészítője - sőt, valójában elengedhetetlen feltétele a másik ember szabadsága.

4.

Mihail Bakunyin szerint "Az emberséget magunkban fölfedezni és életünkben annak érvényt szerezni csak úgy lehet, ha azt másokban is felfedezzük, s másokkal együtt, másokért igyekszünk azt megvalósítani. Csak akkor lehetünk szabadok, ha nemcsak saját szabadságunkért, hanem embertársaink szabadságáért is harcolunk. Szabadságom egyben mások szabadsága, minthogy sem gondolatban, sem a valóságban nem lehetek igazán szabad, csak ha szabadságom és jogaim mások szabadságában és jogaiban nyer igazolást és megerősítést.

Nagyon is sokat számít a többi ember, hisz bármilyen magasra is emeljen rangom, volnék bár pápa, cár, császár vagy akár miniszterelnök, tartsam magamat bár mégoly függetlennek, mindig a legnyomorultabbja fogja meghatározni, ki vagyok: ha tudatlanok, szegények és alávetettek, szolgáságuk engem is fogva tart. Ha úgy esik, butaságuk engem, a felvilágosult, éleselméjű gondolkodót is ostobává tesz, bármily vakmerő is legyek, rabságuk rabságba dönt, gazdagként is remegek, ha ők szegények s kiváltságos személyem szégyenkezik igazságuk előtt. Én, aki olyannyira áhítom a szabadságot, nem lehetek az, mert embertársaim még nem akarnak kitörni a rabságból s így elnyomatásom eszközeivé

népnek kormányzatra ahhoz, hogy megvédje szabadságát? A háborúhoz megfelelő földrajzi és technikai tudással rendelkező emberekre van szükség, mindenekelőtt pedig a népesség nagy tömegeire, amelyek hajlandók harcba menni. A kormányzat sem amazok tudását, sem emezek hajlandóságát és bátorságát nem képes növelni. A történelem tapasztalatai megtanítottak minket arra, hogy az a nép, mely igazán meg akarja védeni hazáját, legyőzhetetlen. Olaszországban mindenki tudja, hogy az önkéntes csapatok (anarchista alakulatok) előtt a trónok meginognak és széjjelszaladnak a sorkatonákból vagy zsoldosokból álló reguláris hadseregek.

Mi mondható ezek után a *rendőrségről* és az *igazságszolgáltatásról*? Sokan azt hiszik, hogy ha nem volna csendőrség, rendőrség és bíróság, az emberek szabadon, kedvük szerint gyilkolhatnának, bántalmazhatnának és erőszakolhatnának meg másokat. Elképzeléseik szerint az anarchisták valami olyan furcsa szabadságot szeretnének elveik szerint megvalósulva látni, mely sérti és felszámolja mások szabadságát. Talán még azt is elhiszik, hogy miután száműztük a kormányzatot és a magántulajdont, nyugodt lélekkel hagynánk, hogy újból visszatérjenek, pusztán azok szabadsága iránti tiszteletből, akik hatalomra és birtoklásra vágnak. Igazán különös módja eszméink értelmezésének! - persze könnyebb egy kézlegyintéssel elhessenteni egy gondolatot, mint venni a fáradságot és megcáfolni.

A szabadság, amit a magunk s mások számára megvalósítani kívánunk, nem valami abszolút metafizikai, elvont fogalom, mely a gyakorlati életre lefordítva kikerülhetetlenül a gyengék elnyomásához vezet. A mi vágyunk az igazi, a megvalósítható szabadság, mely tudatos érdekközösséget, önkéntes együttműködést jelent. *Tégy, amit akarsz* - ez a jelszavunk, s ez mintegy programunk összegzése is, lévén, hogy egy harmonikus társadalomban, egy kormányzat és tulajdon nélküli társadalomban - nem kell nagy

jelenti, hogy ki-ki tennivalókat ad és kap, hogy önkéntes megalapodások alapján szolgálatokat végez szolgálatokért. Az uralkodó kiváltságos személy, akinek joga van a parancsoláshoz s hogy mások verítékével valósítsa meg saját elképzeléseit és vágyait. A munkavezető, a szakmai irányító stb. olyan, mint a többi munkás - persze egy olyan társadalomban, ahol mindenki számára egyformán adottak az eszközök az önmegvalósításra; ahol mindenki egyformán szellemi és fizikai munkás vagy az lehet, ha akar; ahol az embereket egyedül képességeik természetes sokfélesége különbözteti meg, és ahol elvégzett munkája, kötelessége alapján mindenkinek egyformán joga van a társadalom nyújtotta lehetőségeket kihasználni. A kormányzati funkció és az irányítás feladata alapjaiban különbözik egymástól, s éppen ezért nem szabad összekevernünk őket. Hogy ez manapság mégis oly gyakran megtörténik, az csakis a gazdasági és politikai előjogok következménye.

Ám hadd térjünk át sietve azokra a feladatokra, amelyek miatt - mindazok, akik nem anarchisták - a kormányzást nélkülözhetetlennek tartják. A társadalom külső és belső védelméről van szó, azaz a *háború*, a *rendőrség* és az *igazságszolgáltatás* intézményéről.

Ha majd megszűnnek az államok, és a társadalmi javak mindenki rendelkezésére állnak, az emberek közötti ellentétek is legott eltűnnek majd és nem lesz többé ok a háborúra. Hadd tegyük hozzá továbbá, hogy a jelenlegi világhelyzetben, ha forradalom tör ki valahol, a többi ország is rögvest lángra kap, vagy ha nem, hát nagyfokú együttérzésről tesz tanúbizonyságot, s ez olyannyira így van, hogy nincs oly kormány, mely csapatokat merne küldeni külföldre, attól félvén, hogy saját népe is fegyvert ragad. Mindazonáltal hadd jegyezzük meg, hogy az elnyomott országok kormányai minden eszközzel azon igyekeztek - s ezt meg is teheték volna -, hogy megkíséreljék a szabad népeket újból szolgátságba dönteni. Szüksége lenne-e egy forradalmi

válnak.”

Így hát csak a szolidaritás teremtheti meg az ember számára a legnagyobb fokú biztonságot és jólétet. Maga az önzés, mely mindig csak saját érdekével törődne, kényszeríti az embert és a társadalmat együttműködésre, jobban mondva, az egyén és a társadalom érdekének egybeesésével, az egoizmus és az altruizmus (a mások érdekének szem előtt tartása) egyetlen érzésben olvad össze.

Azonban az ember nem tud egy csapásra kiemelkedni az állati létből és az embernek emberrel vívott kegyetlen harcát azonnal az összesség bajtársi szövetségévé tenni a természet külső erőivel szemben.

A szövetkezésből és a munkamegosztásból fakadó előnyök az együttműködés irányába terelték az emberiség fejlődését; ám egy akadály eltérítette céljától az emberiséget s fejlődését tévútra vitte. Az ember ugyanis rájött, hogy a közös munka előnyeit egy darabig a másik alávetésével is elérheti, legalábbis ami az alapvető és a többi anyagi szükségletet illeti, sőt ez utóbbiak tulajdonképpen éppen a másik ember alávetésekor jelentkeznek. Lévéen, hogy az állati ősöktől örökölt ádáz, társadalomellenes ösztönök még mindig igen erősen éltek az emberben, a gyengét kényszerűen szolgájává tette, a szövetkezés helyett a mások feletti uralmat részesítve előnyben. Legtöbb esetben tán éppen a legyőzöttek kizsákmányolása vezette rá az embert a társulás hasznaira, hogy mi minden előny származhat a másik ember segítségéből.

Ekképp történt, hogy a közös munka hasznosságának felismerése, melynek a szolidaritást kellett volna győzelemre vinnie az emberi kapcsolatokban, a magántulajdon és a hatalom megszületéséhez vezetett, s létrehozta a közös munkának a kiváltságos kisebbség

általi kizsákmányolását.

Mindez még így is szövetkezés és együttműködés maradt, mert enélkül az emberi élet elképzelhetetlen; ám ezt az együttműködést egy szűk kisebbség kényszerítette ki és irányította saját személyes érdekének megfelelően.

Ettől kezdve az emberiség történetének különböző fejezetei arról a hatalmas ellentmondásról szólnak, mely a két ellentétes törekvés között feszül: bajtársi szövetségben egyesülni, utat engedvén a szeretet érzésének, a külvilág legyőzése és az emberi igényeknek megfelelő átalakítása érdekében - vagy ellenséges csoportokban különülni el. E csoportok lehetnek földrajzi és etnográfiai tényezők által megosztott közösségek; az ellentétes gazdasági törekvések; a nyertesek, akik biztosan szeretnének ülni babérjaikon és szaporítani győzelmük gyümölcseit; azok, akik hatalomról álmodnak; s azok, akik a kiváltságoktól vagy az igazságtalanságtól szenvednek, lázadnak és változtatni szeretnének.

A *mindenki magáért* elve, a mindenki harca mindenki ellen a történelem folyamán csak nehezítette, hátráltatta és akadályozta a természettel szemben az emberiség jólétéért vívott harcot. Ez a harc csak akkor lehet igazán sikeres, ha a *mindenki egyért, egy mindenkiért* elvén alapul.

Az emberi közösségre erőszakolt uralom és kizsákmányolás már sok kárt okozott az emberiségnek. Ám a tömegekre kényszerített rettentő elnyomás ellenére, annak ellenére, hogy a szegénység és a szolgaság bűnbe viszi és lealjasítja a szolgát s urát egyaránt, annak ellenére, hogy fokozódó ellentétek, irtóháborúk és mestersegesen előidézett érdekkonfliktusok szaggatják az emberiséget, a társas ösztön tovább él és fejlődik az emberben. Az elnyomatás kifejlesztette a tömegekben a bajtársiasság érzését. Egyedül ez a többé-kevésbé tudatos és általános szolidaritásérzés tette képessé

melésről és az élelmiszer-ellátásról, biz' nem kellene attól félni, hogy üres gyomorral várnák, amíg a kormányzat meghozza a szükséges rendelkezéseket. Ha már mindenképp lennie kell kormányzatnak, várná legalább meg, míg minden elkészül, hogy aztán törvényeivel szentesítse az elvégzett munkát, s a hasznát lefölözze. Láthattuk, hogy minden tevékenység legfőbb mozgatója az egyéni érdek: tehát, ha a közérdek mindenkinek érdeke lesz (s bizonyos módon így lesz, ha a magántulajdon megszűnik létezni), akkor mindenki szorgoskodni fog, s ha most olyan dolgokért fáradunk, mely csak egy kisebbségnek érdeke, mennyivel jobban és serényebben végezzük majd munkánkat, ha az majd mindenkinek érdekében áll. Nehéz megérteni, hogy miért hiszik még mindig azt egyesek, hogy a mindennapi életünkhöz szükséges közszolgáltatásokat megbízhatóbban lehet kiépíteni és működtetni kormányzati irányítás mellett, mintha azok a munkások végzik, akik - közvetlen választás vagy közös megállapodás alapján - maguk választják ezt a munkát és az érdekelt felek közvetlen ellenőrzése mellett viszik végbe feladatukat.

Az természetes, hogy minden nagyobb közös vállalkozásnál szükség van munkamegosztásra, szakmai irányításra, munkavezetésre és más, hasonló feladatok elvégzésére. Az autoritáriánusok azonban a szavakon lovagolnak, amikor a munkaszervezésből fakadó valódi szükségletekkel próbálják megindokolni a kormányzat létezését. Ám nem árt újból hangsúlyozni, hogy a kormányzat nem más, mint azoknak az egyéneknek a csoportja, akiknek megvan a joga és a lehetősége, illetve akik megszerezték a jogot és a lehetőséget, hogy törvényeket alkossanak és engedelmességre kényszerítsenek másokat. Ezzel szemben a munkavezető, a mérnök és a többi hasonló önként vállalja az adott munka elvégzését, vagy választás útján jelölik ki őket erre a feladatra. A kormányzat a hatalom átruházását jelenti, vagyis azt, hogy a nép lemond a szuverenitásról és az önálló cselekvésről egy kisebbség javára. Az irányítás azonban feladatok átruházását

szintén bizonyítékai a szabad társulásokban rejlő lehetőségeknek és energiáknak, amellet oly kiterjedt működést folytatnak, hogy a világ összes országának dolgozói, valamint nagyszámú és ellentétes érdekeik is megférnek kereteik között. Nem, ehelyütt inkább azokról a társulásokról kívánunk szólni, amelyek az emberbaráti szeretettől vagy a tudomány iránti szenvedélytől indítatva jöttek létre, vagy egyszerűen azért, mert alapítóik elismerésre vágytak és jól akarták érezni magukat. Ezek a közösségek már az eljövendő társadalom hírnökei, amelyben a magántulajdon megszüntetésével és az emberek közötti testvérháború felszámolásával megvalósul majd az érdekek harmóniája és mindenki abban leli majd legnagyobb örömét, hogy jót tehet s kedvére lehet másoknak. A tudományos társaságok és kongresszusok, a nemzetközi életmentő szövetségek, a Vöröskereszt, a földrajzi társaságok, a munkásszervezetek, a nagy természeti katasztrófák idején a károsultak segítségére siető önkéntes testületek többek közt arra szolgálnak példát, hogy mily erőt hordoz a közösségi szellem, mely mindig megmutatja magát, amikor csak meg kell oldani egy nehéz helyzetet vagy egy fontos kérdést és az eszközök sem hiányoznak hozzá. A kormányzatok által emelt akadályok, a magántulajdon miatti megosztottság az oka, hogy az önkéntes szövetkezés nem vált világméretűvé s nem fogja át az emberi tevékenység minden anyagi és erkölcsi vonatkozását; az emberek tehetetlennek érzik magukat és elkedvetlenednek, ha azt látják, hogy egy szűk kisebbségnek jut minden gazdagság.

Példának okáért, a kormányzat gondoskodik a postaszolgáltatás, a vasúti közlekedés stb. megszervezéséről. Ám mi módon segíti e szolgáltatások működését? Ha az embereknek lehetőségük és szükségük van rá, megszervezik e szolgáltatásokat, s a szakembereknek nem kell kormányzati engedélyre várniuk, hogy megkezdjék munkájukat. Minél általánosabb és sürgetőbb az igény, annál több önkéntes fog jelentkezni a feladat elvégzésére. Ha a népnek módjában állana, hogy maga gondoskodjék a ter-

az emberiséget arra, hogy elviselje a szolgaságot és a sorait pusztító erők ellenére megmaradjon.

Korunkban a hatalmas gazdasági fejlődés, az olyan igények megszorodása, melyek kielégítése minden országban hatalmas tömegeket mozgat, az utazást mindennapivá tevő közlekedési eszközök, a tudomány, az irodalom, a kereskedelem, sőt a háborúk - mindez az emberiséget mind szorosabb egységbe vonja. Ennek az egységnek egymásba kapcsolódó részei csak úgy tökéletesedhetnek, csak úgy fejlődhetnek szabadon, ha mind az egész, mind a többi rész javára munkálkodnak.

Az Appenninek szakadékaik közt eltévedt hegylakó további sorsa, jóléte és szabadsága nemcsak falujának gazdagságától vagy szegénységétől, illetve az általános olaszországi körülményektől függ majd, hanem az amerikai és az ausztrál munkások életkörülményeitől, a svéd tudósok felfedezéseitől, Kína anyagi és szellemi fejlettségétől; attól, hogy Olaszország hadban áll-e Afrikával vagy sem, vagyis minden olyan jelentős vagy kevésbé jelentős tényezőtől, mely a világ bármelyik sarkában befolyással van az emberek életére.

Napjaink társadalmi körülményei nem teszik lehetővé, hogy e mindenkit egybefogó, nagyfokú szolidaritás minden emberben tudatosodjék, minthogy spontán módon születik az egyéni érdekütközésekből - már ahol az emberek egyáltalán törődnek a közösség javával. És ez mindennél fényesebb bizonyítéka annak, hogy a szolidaritás az emberi társadalom természettörvénye, és minden akadály, a korunkban kialakult minden társadalmi ellentét ellenére megvalósulásra tör és tiszteletet parancsol magának.

Másrészt, az elnyomott tömegek, amelyek sohasem nyugodtak igazán bele az elnyomatásba és a szegénységbe, és amelyek ma minden eddigénél jobban szomjúhozzák az igazságot, a

szabadságot és az emberi életet, kezdik megérteni, hogy csak kizsákmányolt társaikkal, csak a világ elnyomottaival szövetségben és együttműködésben lesznek képesek felszabadítani önmagukat. És már azt is megértik, hogy szabadságuk csak egyféleképpen valósítható meg - ami nélkül ezt elérni nem lehet -, ha birtokba veszik a termelési eszközöket, a földet és a munkaeszközöket, vagyis megszüntetik a magántulajdont. A tudomány, a társadalmi jelenségek vizsgálata megmutatta, hogy a magántulajdon megszüntetése még a kiváltságos kisebbség számára is igen nagy haszonnal járna, feltéve, ha egyszer végre lemondanának hatalmi vágyaikról és hajlandók lennének együtt munkálkodni a többiekkel a közösség javára.

Így hát, ha az elnyomott tömegek elhatároznák, hogy nem dolgoznak többé másokért és elvonnák a birtokosoktól a földet és a munkaeszközöket, ha a saját felelősségükre akarnának dolgozni vagy a maguk, azaz az egész közösség hasznára, ha elhatároznák, hogy soha többé nem tűrnek meg semmiféle gazdasági előjogokat, sem erőszakot és uralmat maguk fölött, ha az emberek érdekközösségben megerősödött szolidaritásérzése véget vetne a háborúknak és a gyarmatosításnak - mi igazolná akkor a hatalom létezését?

Ha egyszer megszűnik majd a magántulajdon, őre, a kormányzat is el kell hogy tűnjék. Ha mégis megmaradna, valamilyen álruhában mindig újratertenné a kiváltságos és elnyomó osztályt.

A kormányzat megszűnése nem jelenti és nem is jelentheti a társadalmi kapcsolatok felbomlását. Épp ellenkezőleg, a közösen végzett munka, melyet ma egy szűk csoport kényszerít rá a többiekre és egymaga húz hasznot belőle, szabad és önkéntes együttműködéssé válna az egész közösség szolgálatában, s mint ilyen, sokkal nagyobb tömegeket fogna át, egyszersmind sokkal

s válnak közfelfogássá, szótöbbséggé, ám amíg idáig elérkeznek, addig szükségképpen szembekerülnek és megküzdnek a mindenkori hatalommal, hagyományokkal, szokásokkal, előjogokkal és tévedésekkel.”

Mindenesetre, ha meg akarjuk érteni, miképpen működhet kormány nélkül egy társadalom, csak a létező társadalmat kell a maga mélységében szemügyre vennünk és látni fogjuk, hogy a társadalmi élet nagyobb, jelentősebb része valójában mindmáig mentes maradt az kormányzati beavatkozástól, hogy a kormányzat csak azért avatkozik be, hogy kizsákmányolja a tömegeket, hogy védelmezze a kiváltságos kisebbséget, s ráadásul büntet is - teljesen eredménytelenül - minden olyan tevékenységet, mely az ő közreműködése nélkül vagy gyakran annak ellenére, sőt ellenében történik. Az emberek dolgoznak, kereskednek, tanulnak, utaznak és legjobb tudásuk szerint követik az erkölcsi szabályokat és próbálnak boldogulni. Életüket szebbé és jobbá teszi a tudomány s a művészetek fejlődése, egymás közt széles körű kapcsolatokat alakítanak ki - mindeközben semmi szükségét nem érzik annak, hogy valaki megmondja nekik, hogyan viselkedjenek. Sőt, valójában az életnek éppen azok a területei a legproblémamentesebbek, ahol nem érvényesül a kormányzat befolyása, itt van a legkevesebb ellentét, s ha merülnek is fel vitás kérdések, közmegegyezés útján rendeződnek, ezért aztán az emberek egyformán elégedettnek és hasznosnak érzik magukat.

Nincs különösebben szükség a kormányzat közreműködésére azon nagyüzemek és közszolgáltatások működtetéséhez sem, melyek nagyszámú, különböző országokból és életkörülmények közül érkezett dolgozó teljes munkaerejét veszik igénybe. E vállalkozások ezrei - s biztos állíthatjuk, hogy a leghatékonyabbak - mind a mai napig szabadon jönnek létre, egyéni társulások eredményeképp, közös megállapodás alapján. Nem a kizsákmányolásra berendezkedett kapitalista társulásokról beszélünk, bár ezek

és az egyén viszonyát, s nem is az, hogy a társadalmi ellenőrzés háttérbe szorításával növeljük az egyén függetlenségét vagy fordítva. A teendő az, hogy megszüntessük az elnyomást; hogy minden embernek egyforma jogokat és cselekvési lehetőségeket adjunk. Meg kell akadályoznunk, hogy csak egy kisebbségnek legyen módja a cselekvésre, mert ez szükségképpen a többség elnyomásához vezet. Végül is az a kérdés, hogy egyszer s mindenkorra elejét vegyük, hogy az egyik ember uralkodjon a másik felett, hogy az egyik ember kizsákmányolja a másikat. Így lehet lehetővé tenni, hogy a köz java mindenkinek érdeke legyen és az egyéni energiák ahelyett, hogy elpusztítanánk vagy egymás ellen fordítanánk őket, az elkülönültségből kilépve utat találjanak egymáshoz, és önmaguk mind teljesebb kibontakoztatása közben együtt szolgálják az összesség boldogulását.

Ha magunkévá is tesszük a tekintélyelvű szocialisták ideális kormányzásról szóló elképzelését, a fentiekből akkor sem juthatunk más következtetésre, mint hogy egy ilyen ideális állam ahelyett, hogy növelné a társadalom termelő, szervező és védelmi erőit, inkább nagymértékben csökkentené azokat, lévén hogy a cselekvési lehetőséget egy szűk kisebbségre korlátozná, amelyet felruházna ugyan a mindenhatóság jogával, de persze anélkül, hogy képes lenne megadni neki a mindentudás képességét.

Csakugyan, ha a jogból és az állam egész tevékenységéből leszámítjuk mindazt, ami a kiváltságos kisebbség védelmét szolgálja, ami e kisebbség akaratát fejezi ki, mi marad, ami nem az egész közösség tevékenységének az eredménye? Sismondi azt írja, hogy "az állam mindig konzervatív erő, mely törvényesíti, szabályozza és megszervezi a fejlődés eredményeit (sőt, a történelem tanulsága szerint, ki is használja azokat a saját s a kiváltságos osztály érdekében), de maga soha, semmit nem tesz hozzá. Ezek az eredmények mindig alul születnek, a társadalom szívében, az egyéni gondolat hozza őket létre, innen terjednek szét a világba,

hatékonyabban működve.

A társas ösztön, a szolidaritás érzése elérné kiteljesedését; és minden ember arra törekedne, hogy ereje legjavát adja a közösségért, mert ezt nemcsak saját jól felfogott érdeke diktálná így, hanem legbensőbb érzései is.

A szabad szövetkezésből, az emberek egyéni igényeinek és vonzalmainak megfelelő spontán csoportképződésből új társadalomszervezet alakulna ki, alulról fölfelé, az egyszerűtől a bonyolult felé építkezve; illetéknéppen előbb a legalapvetőbb szükségleteket elégítené ki, később pedig sort kerítene a kevésbé közvetlen, általános érdekek érvényesítésére is. Az új társadalomszervezet, melynek feladata az összesség számára a legteljesebb jólét és szabadság megteremtése lenne, bajtársi közösségben egyesítené az egész emberiséget, mely pedig mindig alakítaná és tökéletesítené azt a változó körülményeknek és a tapasztalatok tanulságainak megfelelően.

A szabad emberek e testvéri társadalma, ez lenne az *anarchia*.

5.

Eddig a kormányzat történelmileg megvalósult formáit vizsgáltuk. Megállapítottuk, hogy szükségszerűen létre kell jöjjék egy olyan társadalomban, mely előjogokon, az embernek ember általi kizsákmányolásán és elnyomásán, érdekellentéteken, társadalmi küzdelmeken, egyszóval a magántulajdonon alapul.

Láttuk, hogy a harc állapota egyáltalán nem tartozik törvényszerűen az emberi létezéshez, és ellentétes mind az egyén, mind az emberiség érdekeivel. Megállapítottuk, hogy az emberi fejlődés törvénye az együttműködés és a szolidaritás, majd levontuk a következtetést, hogy a magántulajdon felszámolásával, az

uralom mindenféle formájának megszüntetésével a kormányzás fölöslegessé válik és eltöröltetik.

Mindazonáltal nekünk szegezhetik, hogy "Ha egyszer a társadalomszervezet mai alapelvei megváltoznának és a harcot felváltaná a testvériség, a magántulajdon helyébe pedig a köztulajdon lépne, megváltozna a kormányzás természete is, és az osztályok megszüntével az osztályérdekek védelmezőjéből és képviselőjéből az osztálytársadalmi érdekek képviselőjévé válna. Feladata az lenne, hogy az egész közösség érdekében szervezze és szabályozza a társadalmi együttműködést; hogy megvédje a társadalmat a kiváltságok visszaállítására irányuló nyílt törekvésektől, hogy megakadályozzon és elfojtsa minden olyan kísérletet, mely bármilyen irányból valamelyikünk élete, boldogsága vagy szabadsága ellen támadna.

Vannak a társadalomban olyan feladatok, melyek túlságosan is jelentősek s minthogy folyamatos törődést igényelnek, a káosz felidézésének veszélye nélkül nem lehet őket a szabad akaratra bízni.

Ha nem volna kormány, ki szervezné meg és ki garantálná az élelmiszer-ellátást, az elosztást, az egészségügyi szolgálatokat, a posta- és távíró-szolgáltatást, a vasúti közlekedést és a többit? Ki gondoskodna a közoktatásról? Ki vállalná a földfelszín átalakító, az emberi erőt megsokszorozó hatalmas kutatási programok, csatornarendszerek, tudományos kísérletek kivitelezését?

Ki gondoskodna a köztulajdon megőrzéséről és gazdagításáról, hogy majdan megszépítve és meggyarapítva adják tovább az eljövendő nemzedékeknek?

vagy másképp térítik el céljától, a köz üdvének szolgálatától, a kiváltságosokat hizlalván a nép verítékén.

Sokat vitatkoztak már az egyéni kezdeményezésnek, illetőleg a közös erőfeszítésnek az emberi társadalmak életében és fejlődésében betöltött szerepéről. A metafizikus okoskodás azonban, a tőle megszokott rafináltsággal olyannyira összezavarta a fogalmakat, hogy ma már mindenki radikálisnak tűnik, aki azt állítja, hogy az emberek világában mindent az egyéni kezdeményezés hoz létre és tart működésben. Pedig ez a magától értetődő igazság mindenki számára nyilvánvalóvá válik, aki megpróbálja megérteni a szavak jelentését. A valódi létező az ember, az egyén. A társadalom, illetve a közösség - amennyibe nem pusztán üres absztrakcióról van szó - szükségképpen egyénekből áll, s ugyanúgy az állam, illetve a kormányzat is, mely képviselőjének kiáltja ki magát. Minden gondolat és tett szükségképpen az egyénben születik meg, az egyéni gondolat és tett később válik közösséggé, amikor azt többen elfogadják és magukévá teszik. Ezért a társadalmi cselekvés sem nem tagadása, sem nem kiegészítője az egyéni kezdeményezésnek, mivel éppen hogy a társadalmat alkotó egyének kezdeményezései, gondolatai és tettei összegződnek benne. Hatékonysága pedig attól függ - lévén minden más egyformán adott -, hogy az egyéni törekvések közös célra irányulnak-e, avagy megosztottak és ellentétesek. És ha valaki ehelyett kormányzati cselekvésre gondol, miközben társadalmi cselekvésről beszél - mint az autoritáriánusok -, attól az még az egyéni kezdeményezések eredménye marad, a különbség csak annyi, hogy a szóban forgó emberek kormányzati tisztviselők vagy olyanok, akik pozíciójuknál fogva befolyásolni tudják a kormányzati politikát.

A hatalom és a szabadság, vagy más szóval az osztályállam és a szocializmus között folyó évszázados küzdelemben nem az a feladat vár igazán megoldásra, hogy megváltoztassuk a társadalom

Már megint a megkötött lábú ember történeténél vagyunk, aki, minthogy béklyóival is elboldogul valahogy, azt hiszi, nélkülük már nem élhet. Megszoktuk, hogy kormányzat alatt élünk, mely a maga szolgálatába állítja erőnket, szellemünket és akaratumkat, aki pedig nem hajlandó céljainak szolgálatába állni vagy akár ellenségesen fordul szembe azokkal, annak gáncsot vet, azt gúzsba köti és elhallgattatja - és mi azt hisszük, hogy minden, ami a társadalomban történik, az az államnak köszönhető, hogy a kormány nélkül elapadnának a társadalom jótékony energiái, életereje és szellemi forrásai. Így lesz képes az uraság, akié a föld, arra - mint azt már korábban kifejtettük -, hogy a maga hasznára dolgoztasson másokat, nem hagyván a pusztá kenyérenél többet a parasztnak, azt is csak azért, hogy legyen ereje s akarata másnap is kimenni a földekre. A szolgává aljasított paraszt pedig azt képzei, hogy ura nélkül megállna az élet, mintha bizony az teremtette volna a földet meg a természeti erőket.

Mit tehet a kormányzat önmagában hozzá a társadalom erkölcsi és anyagi erőihez? Tán az állam is a semmiből teremt, mint a Bibliában a Mindenható?

Mint ahogy semmi sem teremtetik az úgynevezett anyagi világban, úgy ezt az anyagi világ bonyolultabb formájában, a társadalomban sem tehetjük fel. Az uralkodók csak azokat az erőket állíthatják szolgálatukba, amelyek már megvannak a társadalomban - eltekintve azoktól a roppant energiáktól, melyeket az állam bénít meg és pusztít el, azoktól az erőktől, melyeket a lázadások és a viszálykodások emésztenek fel. Irdatlan veszteségek ezek, de kikerülhetetlenek egy ilyen mesterséges rendszer esetében, mint a kormányzat. Mint emberek, talán ők is hozzá tudnak járulni valamivel a közöshöz, de hatalmi helyzetüknek ehhez semmi köze. A kormányzat rendelkezésére álló anyagi és erkölcsi erőkből sajnos csak egy csekélyke rész szentelődik valóban a társadalom javára. A többi vagy a lázadó erők féken tartására használják fel,

Ki lenne felhatalmazva arra, hogy megakadályozza és büntesse a bűntetteket, vagyis a társadalomellenes cselekményeket?

És mi lesz azokkal, akik nem engedelmessé válnak a szolidaritás törvényének és nem akarnak dolgozni? Meg azokkal, akik fertőző betegségben szenvednek és nem hajlandók a tudomány által célszerűnek ítélt egészségügyi óvintézkedéseket betartani? Vagy tegyük fel, hogy lennének olyan, akár épelméjű, akár tébolyodott emberek, akik fel akarnák gyűjtani a termést, meg akarnák rontani a gyermekeket vagy erejüket arra használnák, hogy bántalmazzák a gyengébbeket.

Ha anélkül törölnék el a magántulajdont és szüntetnék meg a fennálló kormányzatot, hogy a helyébe állítanánk egy másik hatalmasságot a társadalmi élet megszervezésére és a szolidaritás biztosítására, akkor bizony nem tűnnének még el az előjogok s nem köszöntene be a béke és boldogság kora; ehelyett felbomlanának a társadalmi kötelek, az emberiség a barbárság állapotába süllyedne, úrrá lenne a mindenki magáért törvénye, mely először is a nyílt erőszak, másodsorban pedig a gazdasági előjogok győzelmét jelentené.”

Ilyen érveket hoznak fel a tekintélyelv hívei ellenünk, még akkor is, ha szocialistáknak nevezik magukat, azaz a magántulajdon és a belőle származó osztályhatalom megszüntetését hirdetik.

Válaszképp megállapíthatjuk, hogy először is nem igaz, hogy a társadalmi körülmények megváltoztával a kormányzás lényege és szerepe is megváltozik. Szerv és funkció egymástól elválaszthatatlan. Tegyük funkciótlaná egy szervet és vagy a szerv fog elhalni, vagy a funkció éled újjá. Állítsanak csak fel hadsereget egy olyan országban, ahol senki sem akar háborúzni s nem is tartanak sem belső, sem külső támadástól, majd meglátják, hogy e hadsereg háborúra fog uszítani, vagy összeomlik, ha próbálkozásai nem

sikerülnek. Ahol nincsenek felderítendő bűncselekmények és letartóztatandó elkövetők, ott a rendőrség gondoskodni fog róla, hogy legyenek, vagy megszűnik létezni.

Franciaországban évszázadok óta létezik egy *louveterie*-nek nevezett intézmény - jelenleg az Erdészeti Igazgatóság része. Dolgozói a farkasok és más káros állatok irtásával vannak megbízva. Senki sem lepődne meg, ha megtudná, hogy éppen ennek az intézménynek köszönhető, hogy még ma is élnek farkasok Franciaországban, s nagy pusztítást végeznek zord telek idején. A nép nem aggódik a farkasok miatt, hisz ott vannak ezek a *farkasirtók*, hogy a farkasokkal törődjenek. Bizonyára vadásznak is rájuk, de oly *"vigyázva"*, hogy nem bántják az állatok vackát, míg azok kicsinyeiket fel nem nevelik. Így óvnak meg a vadászok egy érdekes állatfajt a kipusztulástól. A parasztok valójában nem nagyon bíznak ezekben a farkasfogókban, és inkább farkasvédőknek tartják őket. És ez érthető is, hisz mi lenne a *"farkasvadász-kapitánnyal"* ha kihalnának a farkasok?

A kormányzat, vagyis az az embercsoport, mely a törvénykezés feladatát végzi s jogában áll a kollektív hatalom eszközével engedelmességre kényszeríteni az egyént, immár maga is kiváltságos osztállyá vált és eltávolodott a néptől. Mint minden intézményesült szervezet, a kormányzat is saját hatalmának kiterjesztésére fog törekedni, hogy kikerüljön a társadalmi ellenőrzés alól, hogy saját céljait másokra kényszerítse s hogy elsősorban saját elkülönült érdekeire legyen figyelemmel. A kiváltságos helyzetbe emelt kormányzat immár ellenlábasa lett a népnek, melynek ereje fölött rendelkezik.

Mindenesetre, a kormányzat, még ha sikerülne is neki jót tenni néhány emberrel, mindenkinek úgyse tudna kedvében járni. Meg kéne védenie magát az elégedetlenkedőkkel szemben és ehhez szüksége lenne a nép egy részének támogatására. A kormányzatot

támogató néprétegből pedig megint csak kiváltságos osztály válna, és így újból kezdődne a régi történet. Az új osztály, ha nem is a földet, de a hatalmi pozíciókat biztosan megszerezne és éppúgy elnyomná, meg kizsákmányolná a népet, mint a tőkés osztály.

A parancsolgathoz szokott uralkodók nem akarnának többé egyszerű emberekké válni, és ha hatalmukat nem tudnák megtartani, kiváltságos helyzetüket mindenesetre biztosítanák leköszönésük idejére. A hatalmon lévők rendelkezésére álló minden eszközzel azon lennének, hogy barátaikat jelöljék ki megüresedett posztjukra, akik viszonzásképpen majd őket védelmeznék és támogatnák. Ekképpen a hatalom kézről kézre járna és a *demokrácia*, mely, úgymond a nép hatalma, mint mindig, *oligarchiává* torzulna, mely egy szűk csoport, egy osztály hatalmát képviseli.

És egy ilyen, mindenre kiterjedő, teljhatalmú, zsarnoki oligarchiának minden a rendelkezésére kell hogy álljon, mindennek őt kell szolgálnia: az egész közvagyonnak és minden közszolgáltatásnak az élelmiszerektől a gyufagyártásig, egyetemektől a mulatóhelyekig!

6.

Ám tételezzük csak fel, hogy a kormányzat nem minden esetben válik kiváltságos osztállyá, hogy fenn tudna maradni anélkül, hogy egy új kiváltságos osztályt hozna létre maga körül és meg tudna maradni, úgymond a társadalom szolgálójának, a társadalom képviselőjének. Szolgálhatna-e bármiféle hasznos célt egy ilyen kormányzat? Hogyan és miképpen fokozná a szellemi és anyagi erőket, a szolidaritás szellemét, az összesség s a jövő nemzedékek sorsáért érzett felelősséget, mely bármikor jellemzővé válhat egy adott társadalomban?